

2052 192

~~IX 65~~

PTII 101

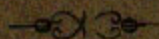

МАКСИМ ЦРНОЈЕВИЋ.

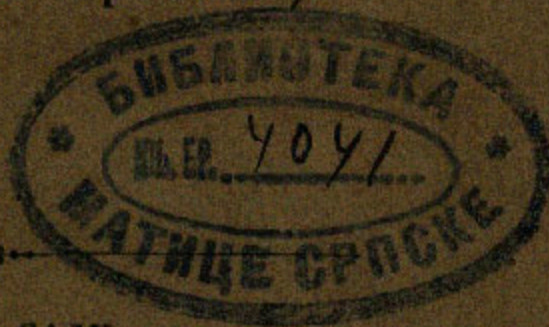
ТРАГЕДИЈА У ПЕТ РАДЉА.

Написао

Др. Лаза Костић

(Издана „Матица Србека.“)

У НОВОМЕ САДУ,
епископска штампарија.

1866.

P. 19 Ср III 260.1

1054

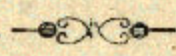
~~Р III 101~~

МАКСИМ ЦРНОЈЕВИЋ.

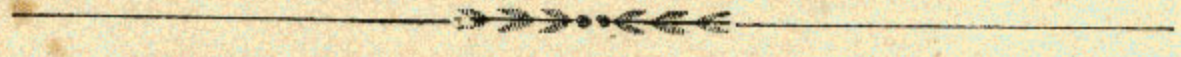
ТРАГЕДИЈА У ПЕТ РАДЊА.

Написао

Др. Лаза Костић.

(Издана „Матица Србска.“)

У НОВОМ САДУ,
епископска штампарија.
1866.

МАТРИЦА ИЛИ ПЛОСКОСТЬ

ТРАПЕЦИЯ ИЛИ ПАРАЛ

ИЛИ

ИЛИ

ИЛИ

1800

ИЛИ

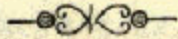
ИЛИ

1800

Л И Ц А.

Дужде од Млетака.
Борђе, син му.
Анђелија, кћи му.
Филета, удовица дуждевог сина Марка.
Иво Црнојевић.
Јевросима, жена му.
Максим, син му,
Милош Обренбеговић.
Јован Капетан, ивин синевац. }
Илија Ликовић. } Војводе.
Милић Шереметовић. }
Ђура Кујунџић.
Надан Бојимир.
Радоје, црногорац.
Тавничар.
Први ослобођеник.
Други ослобођеник.
Сужањ.
Прва маска.
Друга маска.
Вионоша.
Један млетачки војвода.
Дуждев гондолијер.
Војводе црногорске.
Млетачка господа.
Црногорци, Млечићи, маске, сватови, црнци, робови, слуге.

Збива се у Млеткама и у Црној Гори.

П Р В А Р А Д Ђ А .

ПРВА ПОЈАВА.

АНБЕЛИЈА и ФИЛЕТА седе за ђерђевом; АНБЕЛИЈА гледа кроз прозор рађање сунца, ФИЛЕТА је прозору окренула леђа.

ФИЛЕТА.

Да благо мојој заовици сад,
Кад има каде вести по небу!
Парастос је заречен за сутра;
Извезен донде треба да је лик.
Приони де! — Ти сањаш! — шта ти је?

АНБЕЛИЈА (гледа к небу).

То питај оног, што је наслик'о
На ђерђев онај грдан, висок, плав,
Зракожичан сунчана лика вез!
Ја не знам, шта ми је.

ФИЛЕТА.

Покаж' ми рад!

(Привати од Анђелије ђерђев.)

Шта видим? Калпак? Перјаница? Гуњ?
Црногорац? Убица? Максим? Он!

(Баца ђерђев на под)

О скрнавко и несмисленицо!
Братовљев треба за парастос лик
Да блудна кћи извезе у спомен:
А она мрчи црно страшило,

Убицу му, крвника Максима!
Ох, срам ти, сестро, срам ти, заово,
Ослепила, да Бог да, за ово!

АНЂЕЛИЈА.

Зар Максима? Па све је једно то.

ФИЛЕТА.

Све једно то? Покојни Марко мој,
Мој дични муж, твој на срамоту брат,
Све једно он и Максим несрећник?
Све једно то? Ох, не би л' дао Бог!
У место Марка, он би трун'о бар;
А Марко био место њега жив.
Ал' у з'о час што једно није то!

АНЂЕЛИЈА.

И опет је све једно те једно:
У брату ми је Максим погин'о,
А у Максиму жив је још и брат.

ФИЛЕТА.

У теби, сестро, стид је погин'о,
А у срамоти жива си још ти;
У очима ти страсти гледају,
У страстима је угин'о ти вид;
За киме гинеш, оног и видиш,
Обневидла си за сав други свет,
Ослепила си; смрт пред очима,
Привиђа ти се живот само драг,
Живота си и смрти сустримак.

АНЂЕЛИЈА.

Не збори тако, немој за Бога!
Јер клетвом ћеш још јад учестати.
Та ти си била друга честита,

Па сад, Филето, зар да мене сад,
 Код тебе неми оговори јад,
 Кад понајвише треба мутехе?
 У тебе сам се јадна надала,
 Да ћеш ми руком меком, брижљивом,
 Размакнути на грлу слабачком
 Нестрпљивости ћердан притегнут;
 А ти о раме оптерећено
 Несносниј' терет, тежи мећеш још:
 Надгробни камен Марка, брата мог! —
 Не куни тако, ја те преклињем,
 Не збори то, ма ништ' не зборила,
 Већ ради друго, почињи ма шта,
 Весел' се, скачи, или једи, пиј!
 Ил' певај, певај, тек не збори то! —

ФИЛЕТА.

Шта рече, тужна, ако Бога знаш?
 Да певам сада ја? а јутроске
 Запевасмо за сином оца твог!

АНЂЕЛИЈА.

Ти знаш, Филето, миловала сам
 Мог брата Марка, био ми је брат;
 Ти знаш, Филето, миловала сам
 И Максима, јер живот беше ми;
 Мој живот уби брата мог и свог;
 Ал' брат ми теде њега убити!
 Ти знаш, Филето, прије Максима
 Поделила су срца мога свет,
 Марко и Ђорђе, брата моја два;
 Ал' дође Максим и Максимов лик
 Васцело срце моје испуни!
 Па зашто уста парче срца мог,
 Половина што срца устаде,
 Да срце моје цело сатари?
 Што уста Марко против Максима? —

Филето, ох, Филето! није то
Погубио ми драган брата мог,
Већ срца мог целина силнија
Одвалила је болом самртним
Половину од себе крваву.

ФИЛЕТА (у себи).

Полутајко слаботиње и зла!

(Гласно.)

Ти теде да ти певам?

(Пружа јој гитару)

Ево на,

Да имам грома, ја би певала!

Ал' певај ти, а ја ћу слушати.

АНЂЕЛИЈА.

Ох, погледај, Филето, на море!

Ди с бели груди скида маглин veo,

Постидном дану нудећ' загрљај!

Је л' од синоћке да је тишије?

Опростило је ветру манитом,

Опростило му немилостив ма,

Саранило је бурне болове

У бездне своје мирне долове; —

И море, видиш, опростити зна,

И море ладно, а ди не би ја?!

ФИЛЕТА.

Је л' песма то? је л' то, Анђелијо?

АНЂЕЛИЈА.

Еј море! море! ти божаствено!

Дубока мисли створитељска ти!

Што ми се тако збиљски клањају

Седоглави ти силни валови?

Од Максима да л' носе поруке?

Ил' у развлаку сваком дубоком
 Осећели им већа доносе
 Све нова и нова ми питања,
 Ил' сумње зар све нове и нове?
 Нецпитана сило речита,
 Ако ме питаш, казаћу ти ја:

(пева)

Еј, пусто море! еј, пусти вали!
 Поносни бељци, срчани ждрали,
 Ви ми сву радост моју пренесте,
 И опет за то уморни несте,
 Који је од вас блажени Ђога,
 Што ј' одн'о морем драгана мога?
 Ил' није један толико сретан?
 Пена вас бела све подузела,
 Сви сте га ваљда трком пренели,
 За то сте бесни, коњици бели!
 Ал' да вам спустим на плећа гојиа
 Тугу, кад драга изгуби војиа,
 Тај терет не би пренети прегли,
 Сви би к'о јањци морем полегли,
 Туга би моја у море пала,
 Ал' би и мене собом одзвала.

ПОЈАВА ДРУГА.

Улази РАДОЈЕ с десне сцене.

РАДОЈЕ.

Тако ти је то, кад се латиш Латина. Погледај на поље, сама вода, погледај унутра, сам увода, нигде цвета, нигде поштена човека; од како сам ван Црне горе, не видо зелена листа, не видо ведре лица, још да није — а гле цвећа на ономе прозору. Баш од жеље да га омиришем.

(Приђе к прозору на левој сцени, па мирише цвеће.)

АНЂЕЛИЈА.

Црногорац! — Да га ословимо, Филето, може да познаје Максима.

ФИЛЕТА.

Биће какав слуга вашег прекоморског просиоца.

АНЂЕЛИЈА.

Мога просиоца? Знам. Гони ме отац; ја му кажем, да се не могу окитити зеленим венцем, док се надгробни камен Марков не окити зеленом маовином; ал' сад чисто не би марила, да ме и на силу удаду; та бар би ме одвели у земљу Максимову!

РАДОЈЕ.

Па баш ни један цвет не ће да замирише? — Бадава! ни биљка не ће да се прими од погане руке. (Обазре се и опази девојке) Гле — гле! још два цвета. Она што седи за ђерђевој, биће госпођа, а она, што је песмом разговара, биће слушкиња: лепша слушкиња, него госпођа; а можда су и обадве слушкиње. Дакле то је та песма, што сам је чуо из далека? Е па да видимо, како и то цвеће мирише! — Добра ви срећа, девојке!

ФИЛЕТА

Помоз' Бог, господине!

РАДОЈЕ

Да сам господин, ја не би с вама пристајао.

АНЂЕЛИЈА.

Да ко ти је господин?

РАДОЈЕ.

Мој је господин краљ Србије, бан поносне Босне, Херцег славне Херцеговине, господар Захумске и Зете —

АНБЕЛИЈА.

Доста, доста! Зета? је л' то близу Црне горе, је си л' и ти оданде?

РАДОЈЕ.

Зета је она земља, из које зетови долазе Дужду Млетачкоме; не бој се, теби не ће доћи, ако ниси дуждева кћи; него ја сам Црногорац, нисам ни ја далеко од Дуждеве зетовине, још ако ти ниси далеко од његове кћери, моћ' ћемо се сложити.

АНБЕЛИЈА.

Па кад си Црногорац, да не познајеш какогод Максима Црнојевића?

РАДОЈЕ.

Максима? — гледај ти за кога она распитује. Познајем га, знаш ли, као брат брата што познаје.

АНБЕЛИЈА.

Па реци ми, добри јуначе, је си л' га видео скоро, говори драги мој, је л' био здрав и вес'о? је л' спомињо Млетке? је л' поручив'о што?

РАДОЈЕ.

Поручио је Дуждевој кћери, да ће и он доћи са сватима, што дођу по њу.

АНБЕЛИЈА.

Максим? Максим ће доћи?

ФИЛЕТА (у себи).

Шта! усудиће се несрећник?

РАДОЈЕ.

И још нешто поручује, ал' то ћу само теби да кажем, ал' на само, да нас нико не чује. Оди само, оди! Не бој се, порука је, није поруга!

АНБЕЛИЈА.

Ох, доћи ће, с отим си рек'о све,
Ал' о њем' збориш, момче, ево ме!

(Оде с Радојем.)

ФИЛЕТА.

Шта? доћи ће? ох, јесте, то је све;
Непрестан вапај моје молитве.
Не тужи више, сенко Маркова,
Осветићу те, ох, осветићу,
Осветићу те, жена ма да сам!
Јест', жена сам, ал' мрзити бар знам,
Ох, жена сам, ал' љубит' знала сам,
Та њега мрзит', тебе љубити;
Ал' утеши се, крвник доћи ће,
Што љубав не ће, мржња моћи ће;
Да замало нам беше, драгане,
Да кратка беше прекомерна страст!
Ал' од те страсти, силне, жестоке,
Баш од ње сконча, од ње нестале;
Јер кад је сестре твоје грешни стас
Ужив'о крвник, чуо си му глас,
Из моје си га чуо одаје,
Па мислиш, сад те љуба продаје,
У мраку, мислиш, да га љубим ја,
Па јуришну на свога такмаца;
И издаде те жестина и мрак,
Уби те крвник, мој животе драг!
И живи још, још живи омрза,
И освете већ над ми с' окрза
О недомашан завичај му крт,
О живот његов, и о твоју смрт,
Ал' не жали се, жив је опет над,
Не очајничи, покојниче млад!
Осветићу те, крвник доћи ће,
Што љубав не ће, мржња моћи ће.

(Истргне нож и претећи оде.)

Кад оде Филета, улази с леве стране Анђелија и Радоје; Радоје носи један лист у руци.

АНЂЕЛИЈА.

Понеси то и с отим носи му
Неисписане тежње моје бол!
Ох, да сам нешто ја голубица,
Да сама тај понесем бели лист,
Полетела би, слетела би се
С писамцем тим и с осећајем свим,
Што у зачетку срце носи још,
Принела би му све голубица
С писамцем тим на исписан му лик
У неодољив загрљаја виг.

РАДОЈЕ (у себи.)

Сирота голубица! како би она понела у зачетку!

(гласно)

А би ли наша свога сокола?
И кад га нађе, би л' га познала?

АНЂЕЛИЈА.

Би л' познала? еј, слепи јаднице,
Не познајеш познавање још ти!
Би л' познала? Та познаћу и вал,
Што с оне стране мора долази,
На брегу да л' је шетајућа срео,
И да л' је Максим видио га мој,
Ох, познаћу и траг, што остави
На воденом огледалу му лик!

РАДОЈЕ (себи.)

Сирота девојка! како би она познала траг лика
Максимова!

(Гласно)

Младожења ће налик бити на њ,
К'о јајета што два голубија,

Голубије к'о жеље твоје две,
К'о два зачетка, тако наличе!

(Себи)

Ако ни сада не разуме, да је Максим младожења, а
младожења Максим, онда ћу и ја оставити у зачетку
моје обавешћујуће мисли, а Дужде нека им после буде
бабица!

АНЂЕЛИЈА.

На њега налик? Убио га Бог!
Жесточије још мрзићу га с тог!
Усудио се један невредник
На подлу душу такав узет лик! —
Ал' манимо се твог младожење,
Приповедај ми о Максиму што!

(Узима га испод руке)

Приповедај, приповедај ма што,
Приповетка је свака о њем' реч!

РАДОЈЕ.

Да знаш измамит', к'о што рећи знаш!

(Себи, полазећи.)

Ал' добро је! бар ће бити боља родиља него што
је бабица! (Оду.)

ПОЈАВА ТРЕЋА.

Дворама у Дуждевом двору.

Улази ИВО ЦРНОЈЕВИЋ, ДУЖДЕ и БОРБЕ.

ДУЖДЕ (рукујући се с Ивом).

У души ми је мило, пријане,
Кад помислим, да рода задоби,
Што влада над тим дичним народом,
Над народом, а над јунацима;
Чувени сте по свету нашему,

Са вере ваше и јунаштва вам,
А уздам се у веру јуначку,
Да не ће вера рода издати
У незгоди, у нужди јуначкој.

ИВО.

Нек вера место мене говори,
А пријатељству нема погодбе.

ДУЖДЕ.

У души ми је мило, реко ти,
Што твога сина тако усрећи,
Јер таст је њему дуждев силни мач,
А пуница му пуна ризница.

БОРБЕ.

Трећина блага Анђелијна је,
То њојзи даје љубав братинска.

ИВО.

На благу фала, пријатељу мој,
На благу и на пријатељству вам,
Ја вама дајем вредну замену:
Јунаштво наше и господство нам;
Ал' благу вашем, сили вашојзи,
И латинскоме вашем поносу,
И мом јунаштву и господству мом,
Још вреднију вам дајем замену:
Та замена је син мој Максима;
Видите л' тамо онај висок стуб,
На том је стубу од камена лав,
У њега очи до два алама,
Што светле ноћу морским бродима,
Кад из далека броче у Млетке:
Још сјајније су очи Максима,
Засенуле би очи алемске
Пред светлим сунцем лица његова.

БОРЪЕ.

Анђелија је лепа девојка.

ИВО.

Анђелија је красна девојка,
Ал' кунем ви се Богом јединим,
И кунем ви се српским именом:
Довешћу собом свата хиљаду
Међ виђенима највиђенији,
И међ њима ћу мога Максима:
У хиљади му нема лепшега!

ДУЖДЕ.

Та знам, пријане, знам и верујем,
Далеко се, и до нас, разчула
Лепота младог Црнојевића.

ИВО.

У Млетцима је био Максим мој,
Тек месец дана, дома како је.

ДУЖДЕ.

У Млетцима? Па ја да не знам ништ'?
Ни ти га, Ђорђе, нигде не виде?

БОРЪЕ.

Црногораца беше више ту.

ИВО.

Да га је вид'о млади Дуждевић,
Не би га смето с ума никада,
Јер није такав лик за заборав.

ДУЖДЕ.

Да Бог поживи красног зета мог!
Ал' мало прије беше друга реч:

Уговорен је дакле уговор,
Пет хиљада ми дајеш војске ти,
На немачког ћесара у помоћ.
А теби ја петдесет галија
На Турчина, на нашег душмана.
Ал' хиљада ће, велиш, доћи сад
У сватове: е, мила ми је вест,
Од пет хиљада, може бити шест.

ИВО.

Веселе чека моје сватове,
Не кржави се, које мени гост,
Не дам да буде мојим сватима
Сватовско вино причест последња.
Ал' хиљаду ћу другу дати ја,
Ако ми даш, још десет галија,

ДУЖДЕ.

Шта мислиш, Иво, десет галија!
Џебана скупа, скупа опрема.

ИВО.

Шта мислиш, Дужде, тисућ громава!
А скуп је живот, скупа, Дужде, крв!

ДУЖДЕ.

Па нека, ајд', нек' буде тако, но!
Нек' тако буде уговорено.
И док се месец с нова испуни,
Нек' с испуне и моји дворови
Сватова наши светлим звездама
И зетом мојим, сјајним месецом.

БОРБЕ.

Зар тако брзо, бабо, тако зар?
А други месец тек је утек'о,

Од како сунце зађе брату мом,
Што брату мом, ал' првом сунцу твојом.
За срећу сестрину не марим ја,
Колико жалим брата старија.

ДУЖДЕ.

Ко одвећ жали, тај нек сарани
Најмилије покојниково све.
Ако је дакле мила жалост та
Покојном сину мом, сарани је.
Ако му није мила, — не треба.

БОРБЕ.

Твоја му дакле жалост не треба.
Ил' ако треба, сарањена је? —
Да зна синовља душа блажена,
Како је отац прежалити зна!

ДУЖДЕ.

Да зна синовља душа блажена,
Да она смета добру нашему,
Спасењу можда целе државе,
Блаженство би јој рајско омрзло.
Па ако не ћеш да те омрзнем
Претрпи се, па ћути, сад, ни реч! —
Опрости, пришко, прости, Иване,
Што сам се с овим заговорио,
Заслепила га братске смрти ноћ,
Па сестре своје данак не види,
Што сестре своје, ал' и свију нас.

ИВО.

Занаго не ћеш, пријатељу мој,
Занаго не ћеш сина прежалит'
Да угодиш родбини новијој.
Шест хиљада јунака подић' ћу.

Под оружјем, под сјајном опремом,
 Нек пришти мојој славу освоје;
 А на тај бојни калпак поносит
 Приковаћу небојшу челенку,
 Јер војводу ћу дати чети тој
 Баш сина мога, мога Максима.

ДУЖДЕ.

Немој, пријане, немој Иване,
 Да оштетимо мио живот тај,
 Имамо и ми мудри војвода.

ИВО.

Мудрост је млада још у Максима,
 Проницава му наусница тек,
 К'о чаурица младог пролећа,
 Из које ће се сад тек извити
 Шаренкаст лептир века славнијег.
 Мудрост му, реко, није зрела још,
 У вас је ваљда која зрелија;
 Ал' јунак ти је, пријатељу мој,
 Па прегалац је, пријатељу мој,
 Па красан ти је, пријатељу мој!
 Ма кунем ви се св' на ови мач,
 На свој се кунем мач, да не има,
 Јунака љепшег ваша Латинска;
 И ако и ви не речете то,
 Да Бог да ми се на мом палошу
 Преврнула у хрћу клетва та,
 Да огрезне у њојзи бритак мач,
 И никад више да га не дигнем
 На клевету у своју обрану.

ДУЖДЕ.

Не куни мача драги пријане,
 Не куни га, скоро ће требати,

Да требимо са душе душмана,
Ал' ајде сад, да душу подкрепиш,
На душак смо још дужни чашици,
Чека нас већ: приони пријане.

ИВО.

Ал' прије морам развидити још,
Да л' душе с копна ветар угодан,
Да л' душе с копна, да ми не копну
Јунаци српски чекајући ме.
Нареди л' Дужде за ме галију?

ДУЖДЕ.

Наредићу већ ја, наредићу,
Ил' оди самном, заједно ћемо;
А ти, међу тим, Ђорђе, приправи
За просиоца вредан опроштај.

(Дужде и Иво оду.)

БОРБЕ (сам).

Да приправим? шта? ја да приправим?
Заповедим за њега доручак?
И моја уста да га угосте?
Не, никада! Ја мрзим сав му род!
И ону ноћ, кад Марка убише,
Црногорца су једног спасили,
Ди прође овуда на гондоли,
Баш испод отвореног прозора,
С ког конопне висаху лествице.
Убицу досад нико не зна још,
Зар није можда тај Црногорац
Убица Марков, крвник брата мог?
Ох! да га знам! — Па ја да приправим
За Црногорца сјајан опроштај?
Ох! приправио би му опроштај,
Да г' опрости живота за навек!
Ал' Бож' опрости, ко је овај бес?

Филета зар? Па го у руци нож!
Па витла њим, к'о да би секла ког!
(Филета улази голим ножем машући по зраку)
Добро јутро, Филета, како је?

ФИЛЕТА.

Још живи омраза, ал' доћи ће,
Што љубав не ће, мржња моћи ће!

БОРБЕ.

Добро јутро, је с' чула делијо!

ФИЛЕТА.

Ко мени назива добро јутро,
Је л' добар јунак то?

БОРБЕ.

Кад жена пита, не знам јесам ли.

ФИЛЕТА.

И корица је рода женскога,
Па чувари у себи мушки мач,
Ал' хеј, шта реко! — Не сачува га!

БОРБЕ.

Добро сам јутро теби назвао,
Ал' мислим, да сам јунак бољи ја,
Нег' што б' желео сав да ти је век.

ФИЛЕТА.

Јунака горег онда не има,
Јер горег века, него што је мој,
Од како Марка неста, не има.

БОРБЕ.

Та шњим баш оде по јунаштва мог.

ФИЛЕТА.

Ал' три нек дођу, помислиш ли на њ,
Јеси ли јунак, Дуждевићу ти?

БОРБЕ.

Па ако сам?

ФИЛЕТА.

Убицу Маркова

Не познајеш?

БОРБЕ.

Не познајем, а ти?

ФИЛЕТА.

Ал' ја га познајем.

БОРБЕ.

Па реци га,

Говори селе, збори, ко је, ко?

ФИЛЕТА.

Ајд, за мном само, за мном јуначе,
Приповедићу страшну приповест,
Ал' вади мач, јуначе, вади мач!
Ајд' са мном, чувај — да нас не чују,
Јер ако падне само једна кап
Од приповести моје отрова,
Нек падне кап у море јадранско,
Зажегло би се море дебело,
Стеновито би гризло корито,
Зањо би се темељ Млетцима.
Већ вади мач, јуначе, вади мач!
Нек на мач капље отров страшни тај,
Нек харни челик љуто проједе,
И никад образ да ти светли са њ,
Док крв убице отров не спере:
Сад вади мач, па слушај приповест!

(Оду испод руке, она у једној руци нож, а он у другој мач.)

ПОЈАВА ЧЕТВРТА.

ДУЖДЕ за њим ДУЖДЕВИЋ.

ДУЖДЕ.

Окани ме се, ветрењаче мој,
Док пустим ветром, што га говориш,
Не распириш у мени срдитост,
Не потстакнеш у старој клади жар.
Не збори ветар, не говори дим,
На дому моме, млади димњаче!
У срцу твоме, на твојем огњишту
Разпалио си огањ сувише,
А огањ тај још већма поджиже
Из главе празне ветар несмислен; —
Тим ветром си одув'о Ивана,
Распирио му чила једрила,
А том жестином, наглom, прераном
На челу си му сабро суви гњев.

БОРБЕ.

Ал' послушај ме, родитељу мој!
Отвори уво гласу ветра мог,
И срца мога искри искреној,
Филета ми се клела, да је он.

ДУЖДЕ.

Филета ти се клела, велиш ти?
И та ми се већ пење на душу,
К'о подма мачка на запуштен кров!
Филета ти се клела, велиш ти?
Кад жене куну, враг благосиља!
Филета од кад клети научи,
Са дома мога клетва неслази!

БОРБЕ.

И ја се сећам, да га опазим,
У месечини испод прозора.

ДУЖДЕ.

И ти се сећаш месечине, је л'?
И твоја памет месечина је,
Филета месечина, месечина ти,
Та сви сте бледи месечари ви!

БОРБЕ.

У месечини беше, истина,
Ал' истина је видна та к'о дан.

ДУЖДЕ.

Ма ћути тамо, месечаре млад!
Шта мислиш ти са месечарством тим?
Од месечине сакуј мачеве,
Од звезда танад, од месеца штит,
И нађи војску за то буд' зашто,
Па после збори, суди, кидиши,
Освети брата, на ком годе знаш,
Ал' сад — —

БОРБЕ.

Ал' и сад бабо, за што, за Бога!
Мољакат' помоћ непоуздану
Од родитеља свога душмана?
И душману још дават' своју крв?

ДУЖДЕ.

Ако му не дам данас своју крв,
Проливаће је други прексутра,
Што руком немаш, немо'ш пребити,
Што прво можеш употребити,
После ћеш лакше да га истребиш,
Ил' душман био, ил' силнији друг.

БОРБЕ.

Ал' то је душман, то нам није друг!

ДУЖДЕ.

Бре не дижи ми бруку, деране!
Је л' твоја свака реч Црногорац?
Ил' уста твоја Црна гора зар,
Кад мислиш, да ћу шљима одбити,
Са седе главе напаст немачку?
Ајд, ајд, док нисам запушио ја

(претећи)

Црногорцима твојим излазак!

БОРБЕ.

У власти ти је, Дужде, бабо мој,
Ал' ја се овде теби заклињем,
Кад Црногорци дођу у Млетке
И не крати им нико излазак
Нек овај овде моју клетву зна,

(метне бесно руку на мач.)

Закратићу га једноме бар ја!

ДУЖДЕ.

Ал' ја ти реко, слепче завојит!
Ако се макне међу вама ко,
Ил' ти, ил' она ускорђипача,
Филета твоја, бацићу вас све,
Под тешке стреје врелог олова,
Куд издајнике баца држава,
Да им испече сунце мозак жив!
Па и ја сам да скочим у море;
Од моје косе с главе старачке
Осећеле на јаду, на муци,
Нек мрежу плету морски пауци!
Ох, тако ми је глава слаба већ,
Да једва носи мало косе то,

А ти над њоме збираш облаке,
Па из облака сипаш тешки град,
Претешки град срамоте претешке,
Тај град га бије, као стари раст,
Да збрише с њега листак последњи,
И њега самог у гроб сабије. —
Не могу даље, ослабио сам,
Изнемог'о сам већ, помози ми,
Поведи ме, молим те, — посрћем!

БОРБЕ

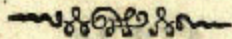
(узевши га испод руке)

Умири ми се, драги бабајко,
Не жести ми се, слушаћу те ја.

(Публици, излазећи с оцем.)

Ал' кад већ не смем вука убити,
Док облази мој станак скровити,
Кад пође, онда ћу га ловити!

(Оду.)

ДРУГА РАДЊА.

ПРВА ПОЈАВА.

У куту стоји болна постеља Максимова, на њојзи седи мајка ЈЕВРОСИМА,
на плете косу.

ЈЕВРОСИМА.

Уплећите се, јадни курјуци,
Од како ми је болап Максиме,
Ви чешља нисте још ни видели;
Уплећите се, сад се предиго.
Ох, чемерно је предизање то,
Еј, предизање: — прости Боже гре! —
Ал' он би вол'о предисање пре!
Гле, како седе ови курјуци,
Зар тако дуго Максим болова?
Та, боме јесте, пола века мог.
Што вараш душу, косо несрећо?
У срећни, бели дани црна си,
Поцрне л' дани, ти побелиш сва. —
Па баш ни једне црне длачице?
Та Бог је мудар, Бог је тако 'тео;
Избелила сам косу сузама,
Кад нестане последња црна влас,
Тад нестане и суза последња.
Ох, да је река с мојим сузама
Протекла бурно чак на онај свет,
У рају би се цвеће сушило,

Да расте за њом све чемерика,
И мајкина нуза њу душица.

(Уздихући прилеже на душеке)

Еј! Иво, да л' већ испроси?
Да л' испроси, да л' доликује сна,
Да л' доликује лицу господском,
Да л' доликује твоме Максиму?

МАКСИМ.

Ма људи, људи, ево Максима!
Да, Максим је, и опет није он!
Исповеда се свету, искрен је,
Те не ће да се крије образом
Поштеним, чистим, к'о и други свет,
Већ своју је обрн'о природу
К'о изношену стару аљину,
Па црну своју душу износи
Да сваки види, што је бездушност!
И опет вас је преварио све:
То није Максим, што по земљи гре,
Тек црна душа му, тек црн му гре! —

(Погледа кроз прозор на језеро.)

Еј, море, и ти ми се измећеш!
Те тешке куге, пусти ветрови
Нагрдише ти лице студено;
Ал' за тим лицем твојим рапавим,
Иза тог пакла, сакрило си рај,
А у том рају једног анђела,
Што воли једног црног сотону,
Па још да видиш каквог сотону,
Рапавијег још него што си ти;
Ух, да ми га је де увребати,
Размрск'о би га, утук'о би га!

(Вади мач)

Та мачем би га киван прожего —

(Окрене се од прозора, па угледа себе у огледалу)

А гле! А гле! Та оно је тај враг!
Гле авети, гле ада рапавог!
Сад цркни враже, цркни сотоно!

(Напада мачем на огледало, а Јевросима
скоочи, па га увати за руку)

ЈЕВРОСИМА.

Јао, Максиме! Та болан, шта ти је?

МАКСИМ (испусти мач из руке).

Куд оде, де си, де си ђаволе?

(Клекне пред матер)

У место тебе видим анђела,

У место тебе хранитеља мог.

ЈЕВРОСИМА.

Еј, Максиме, еј сине једини!

У теби ми је мој васцели свет,

И рај и пак'о, оба успоред.

МАКСИМ.

Ал' сад је пак'о, црн је пак'о сад!

Не осећаш му задај паклени,

Не осећаш му тешку припеку?

Зар не чујеш промукли врашки глас,

Де светли образ божји проклиње

Што није крастав, као што је он,

Па кад је Бог, што није богињав?

Зар не чујеш — — ал' не гледај ме, ој,

Та не гледај ме тако, молим те,

Тај поглед ми је душу прожег'о,

К'о кад би крџом врага жигос'о.

ЈЕВРОСИМА (у себи).

Прекрстићу се, лећ'ћу, умрећу.

МАКСИМ.

Та не гледај ме тако, анђелу!

Твој поглед с неба у пак'о је пао,

Као росна кап у уље заврело,
Не могу више, уље кипи већ,
Разасуће га та пречиста кап,
Попрскаће те уље паклено!
Не могу мати, мати, одлази!

(Милош Обренбеговић улази лагано, па маше
Јевросими руком, да изађе).

ЈЕВРОСИМА.

Та оћу, рапо, оставићу те,
Ал' сузе моје никад, никада;
Бар да се Максим сузом претвори,
Ја онда никад не би плакала,
Да Максима из себе не пустим;
Ал' сад ме тако свака суза тре,
К'о канда се за сваком сузицом
По један Максим кида од срца. (Оде).

МИЛОШ.

Је л' вредан Максим таке милости?

МАКСИМ.

Ха! Ко то збори о миловању? —
Је л' вредан Максим њене милости?
Је л' вредан месец зрака сунчева?
Је л' вредна поноћ пратње зорине?
Је л' вредна шкољка ситна бисера?
Је л' вредна мача црна корица?
Је л' вредно ово срце преврело
Да носи у свом мраку пламеном
Анђелски онај девојачки лик?

МИЛОШ.

Је л' твоја мати теби девојка? —
И не чује, и још ме не чује! —
Јуначе, момче, друже, Максиме!

МАКСИМ.

А? Шта? Опрости, брате Милоше!
Опрости ми занесен уздисај!

Да л' дође побро, да ме утешиш?
Бар ја би рек'о, јер је мио глас
Излетио из драги уста ти,
К'о бритак мач из танки корица,
Да једним маом, једним ударцем,
Одсече с мене уздисај и јад.
Добро ми дош'о, драги побрате,
Је си л' ми вољан, мио госте мој,
Је си л' ми вољан, је си л' негован?
Па како здравље, како ноћас сан?

МИЛОШ.

Испитујеш ми болаи већ и сан,
А ја у тебе јаву не знам још,
Јер твоја јава сан је преда мном:
Запиткујем, ти не одговараш,
Кад ја заћутим, онда збориш ти,
Ал' мени не, нит' себи, никоме!
Од скоро ми се тако преруши,
Од болести би рек'о, ал' још пре
У Млетцима си још засадио
Чемерику у срце своје ту,
Што негована врелом припеком
Мантаније и жива чуввила,
И запитвена у ту ћутљивост,
Пренагло ниче, пренагло зре,
Ил' није мени допуштено зар
Завирити у тај запитвен врт,
Исплевити чемерику и трн,
Да остане тек мирис, цвет и плод?
Зар није мени допуштено то,
Зар мени није, побратиму твојом?

МАКСИМ.

Да коме би мој брате Милоше,
Да коме би већ било слободно,
Кад не би теби, побратиму мом,
Слободи мојој, свези јединој.

Та нисмо ли одрасли заједно?
 И родили се нисмо л' заједно,
 И заједно се млади крстили
 У ватри и у крви душманској?
 Сећаш се још на нашу првину,
 На прву ватру, први окршај,
 Кад првом ватром, првим пламеном,
 Оковасмо од груди живи штит
 И побратимством срца сковасмо?
 Та сећаш ли се, сећаш ли се још,
 Кад ударисмо најжесточије?
 Ја замако, још боју невичан,
 И опколи ме сила душманска,
 А ти ме видећ' у тој невољи
 Тренутком нужде поста досетан
 И у глас викну нашој четици:
 „Ма издаше нас, браћо, издаше,
 Спасевајте се, куда који зна!“
 И наши на тај глас узмакоше,
 А мене, мене оставише сви:
 Срамота наша, њина победа,
 Ал, ја сам ост'о, ја сам ост'о жив,
 Ја остадо; до себе видо те,
 Да мене спасеш, себе осрами,
 Да живот спасеш, своме побрату,
 Срамоту смртну узе на душу!
 Мој Милоше, на веки брате мој!
 Да ту срамоту скинем с душе ти
 Поштедит' не ћу спасен живот свој,
 У невољи у свакој нек' је твој!

МИЛОШ.

Одавна је то било, Максиме,
 Срамоту ће већ време опрати,
 Неузхте л' време, опраће је крв,
 Јер нема тако старе срамоте,
 Која се не би крвљу опрала

Проливаном све с нова и с нова!
Па баш срамота да остане та,
Зар није милост твога братинства,
Зар није изобилно руво то,
Да покрије наготу њезину?
Ал' моја ме срамота не мучи,
Ко твоја што ме мучи Максиме!
Ил' није зар срамота сваки јад,
Што једе душу кришом претрпан,
Да не допре до њега бели дан,
Просећи зрачак братске милости?
Зар није то срамота, Максиме?
Ох, скини ту срамоту са срца,
Па одвади ми од ње неки део
Да стишам срце с отим теретом,
Јер јако ми се шири у срцу
Голема брига, брига за тобом!

МАКСИМ (себи).

Анђелији сам заверио се,
Не издати милости потајно
Недопуштени састанака сласт
Ни побратиму најрођенијем:
И веру сам јој досад сверио;
Па сад да кажем побри исповест?
Та просто ми је, сад је свему крај!
Ал' не би ли отуђила га зар
Толика моја неповерљивост?
Да ми угине спомен насладе,
Жив побратинства сатре благослов?

(Милошу)

Ја знадем, ти ме штујеш, Милоше,
И кукавца поштиват' не би знао;
Ал' ако дознаш јад мој и мој бол,
Јер подносећи терет на срцу
Не могу знати, је л' баш голем јад
Ил' слабост срца, што ме кидише —

Па док ти речем јад и терет тај,
 На крепчије га срце положим,
 Учиниће се лакши мож' бити,
 К'о шала можда, к'о лакрдија;
 Размазило б' се твоје братинство,
 Обавикнуто рани крепчијој,
 А не знам, је л' ми дражије још шта,
 Нег Милошева што је милошта.

МИЛОШ.

О дражој некој беше прије реч,
 Кад уђо, ја те шњоме затеко,
 У усти шњоме — — —

МАКСИМ.

Да! Да! Ево је!

Видиш ли ону сенку, видиш ли,
 Што посрће уз онај тавни зид?
 Ох, сенко, створитељко моја ти!
 Сишла си се из царства духова,
 На земљу своју носиш судбине
 Посланства тешка и прорицања,
 Прорицања ти отештана та,
 Па посрћеш под вељим теретом!
 Ох, сенко, створитељко моја ти!
 Допусти земљи твојој, сину твом,
 Што шњега носиш грдан терет тај,
 Што шњега носиш, што га носиш на њ,
 Да ти га слабој сносит' помогне!

(Оде.)

МИЛОШ.

А ја да стојим, да не помогнем?
 Нека ми слутња руке везује,
 Те неотице снагу штедим још,
 За већи терет, много већи јад,
 Па нека дође, сад још помагај!
 Ал' ево их! — Задочио си се.

ПОЈАВА ДРУГА.

ЈЕВРОСИМА улази, наслањајући се на МАКСИМА с једне стране,
а с друге подилази МИЛОШ.

ЈЕВРОСИМА.

Малаксала сам, синко, држи ме!
Ил' на срцу, ил' де је, тек је зло.
Покуцава ми срце жестоко,
И у главу ми крвљу удара,
К'о киван душман на утврђен град!
Па за то ми се ваља причува
Непрестано к'о коњски неки бат,
А погледам ли окном напоље,
Привиђа ми се коњ и коњаник.

(Чује се с поља потмуло куцање)

Баш сад, — к'о да га чујем из нова.

(Опет куцање)

МИЛОШ.

То неко куца, мајко, заиста.

ИВО (с поља).

Хој! Хој!

ЈЕВРОСИМА.

Ха! Шта? Је л' срце то, ил' није? — Јест! —
Ил' он, — ил' срце? Ил' срце, ил' он!
И он и срце, и срце и он!

(Прислушкује на прозору)

ИВО (с поља).

Та отварајте! Отварајте, хеј!
Ни живе душе? Слуге, слушкиње!
Зар не смем ја у дворе Ивине?

ЈЕВРОСИМА.

И он и срце, и срце и он!
Та оба су, та оба су ми ту,
Донесоше ми снагу, утеху.

(Брзо оде.)

МАКСИМ (сам).

И дође већ, и отац дође већ,
Љубавни сину своме посланик!
Подвикује сватовски весело
Од непознате љубе носи глас,
Од непознате, сину незнаном,
Јер сина свога не ће познати;
Ал' позна л' сина, нађе ли га још,
Тек онда ће да позна на жалост
Да није наш'о сину невесту:
Та не ће ме навести никада
На невесту ненавешћену ми,
Ненавешћену од срца ми мог!
Срце је моје пуно, препуно,
Испуњава га један само лик,
Па ако није тела судбина,
Да ми се срце једном прелије,
И преливши се тај божаствен лик
На грудма мојим телом постане,
Да живи вечно у мом наручу, —
Кад није тако тела судбина,
Кад тако не ће, другче не ћу ја!
Ја не ћу никад од мог пољупца,
Од пољупца, од загрљаја мог,
Да срцу своме градим невере!
Анђелију ми не да вечни суд,
Ал' другу не ћу, залуд, бабо, труд!

(Милош и Јевросима пролазе носећи Ивино
оружје и пртљаг)

Весело само чили чауши,
Како вас брзо свекар научи!

ЈЕВРОСИМА.

Иначе тежак беше овај мач,
А сад је лак, а сад је тако лак,
Полетела би шњиме у облак!

(Оде за Милошем)

МАКСИМ.

О мајко моја, него моја ти!
Какав си терет однеговала,
И не био ти сваки други лак!
Ох, мени терет, теби олакшак —
Такав је с прошње бабин повратак!
Ал' ево га! Сад немаш камо куд,
Очекуј нужду, слепи кажипут!

Улази ИВО ЦРНОЈЕВИЋ.

ИВО.

А Максим? Де је Максим, зовни га!
Је с' чуо момче? Зовни Максима!

МАКСИМ (себи).

Страота, ох, страота до Бога!
Преблагн Боже, чујеш ли тај глас?
Па послушај га: зовни Максима!

ИВО.

Ма шта си стао, жури деране!

(Себи.)

Ох, како ми је Максим у срцу:
Не могу да се срдим на овог,
Одело је на њему макино,
Што му је ваљда изношено дао.

(Максиму)

Ајд' иди, синко, што си се препао?

МАКСИМ (полазећи).

Да идем тужан, куда и камо!
Из овог тела само одлазим!

(Руком на пожу.)

И Бога ми, још једна само реч,
Још један позив само, ево ме!
Да идем Богу на истину сад
И ово тело, своју црну лаж,
Да оставим још незнајућем јад!

ИВО (седне разузурујући се).

Ох, дете моје, рано Максиме,
Радости моја, јединчету мој!
Да једините теби радости!
Док само дође, ступи преда ме,
Па запита ме, како бабо мој?
Па како пут, па како просидба?
А ја му кажем, сине, на ноге!
Одводи снау, теби невесту,
Лепоту прву свога времена,
А племе вредно твога племена,
Чувену ћерку дужда млетачког,
Пајлепшу љубу, најмилоснију;
Анђелију, море, Анђелију!
Да радости, да силне радости
Обасуће ми руке сузама,
Опијен ће ми пасти на груди,
А ја, а ја? Ох, шта ћу! — Море, хеј!
Ти још не оде звати Максима?

МАКСИМ (себи).

Анђелију! — Анђе — — Анђелију!
Да л' уво чу? Да л' око угледа?
Ил' осетише уста какву сласт,
Што опија сва редом чувила,
Да не сваћају још: је л' истина?!

ИВО.

Зар још не оде? Траго ниједна!
Ил' овај час да идеш звати га,
Ил' овај час (вади мач) биће ти последњи!
Ил' с места сад, ил' с места никада!

(Јевросима циком улети.)

ЈЕВРОСИМА.

Не за Бога, не удри на Бога!

(Заклања Максима)

Зар мачем мислиш оштрнути јад,
Што божја рука мачем усече,
И божја само милост односи?
Бесомучниче! Доле, доле мач!

ИВО.

Бесомучник! Шта? Ја бесомучник?
Бесомучницо, који ти је бес?

ЈЕВРОСИМА.

Бесомучник си, да, бесомучник!
Јер без муке си сина родио,
Одранио си сина без муке,
Па сад, кад је на твоју муку спао,
Па сад зар мислиш, да се опростиш
Од своје муке, муком његовом?

(Грлећи Максима)

Не бој ми се, не бој се Максиме!
Не дркћи сине, мајка ти је ту!

ИВО (испусти мач).

Шта? Не бој се, не дркћи Максиме!
Је л' Максим то? Је л' збиља Максим то?
Бесомучницо, лажеш, то је лаж!
Јер лаж је црна, мој је Максим бео!
Јер лаж је гадна, мој је Максим леп!

Та лаж је то, та ти си црна лаж!
Је л' била лаж још мати истине?
А јеси л' истина, ово ти није син!
Већ лаж си ти, а лаж ћу убити!

(Напада мачем на Јевросиму.)

МАКСИМ (заклањајући мајку).

Не бој се, мајко, Максим ти је ту!

(Иви.)

Е, лаж је дакле, није истина:
Ја нисам Максим, нисам бабин син,
Ја нисам Максим, удри мене, де!
Јуриши само, проби овај штит,
Што мукло крије сина твога лик,
Исподањ ће изаћи Максим твој,
Па камо да си отац небесни
Да одмети у твоја наруча!
Што дркћеш? Проби, сеци, ударај?
Ја нисам Максим, удри мене, де!

ИВО (опет баца мач).

Ох, Боже благи, да ли си ти благ
Кад мене гониш тако жестоко?
Ох, свемогући, да л' си свемогућ
Кад не можеш повратити ми реч,
Што дадо Дужду! Ни то не можеш!
Тек једна реч, тек једна уда реч!
Та једна реч победила нас све:
И моју силу, силу дуждеву,
И лепу срећу мога Максима,
И тебе Бога свемогућега!
Па шта да ради смртан човек ту,
Кад, безсмртниче, и ти малакнеш?
Опрости ми грешнику самртном,
Ал' тако си ми, свесилниче, слаб,
Да молећег те мене: прими ме!
Ни саслушати не би мо'о сад,

Ил' не би мог'о, или не би тео,
 Да примивши ту немоћ слабију,
 Још већма, силян, не изнемогнеш.

ЈЕВРОСИМА.

Шта рече, Иво? Каква, тужан, реч?
 Изреци је, изреци за Бога!
 Јер страшнија је слутња ова сад
 Нег сто страота речи божије,
 Кад громом земљи стра навешћује!
 Изреци је, ох, чуј! изреци је!

ИВО.

Најлепши јунак, реко Дужду ја,
 Најлепши, реко ја, у хиљади,
 У хиљади сад нема ружнијег!
 И нема лепшег цела Латинска,
 Сад ружнијега нема читав свет,
 Ох, свете мој, да светао беше ти,
 Док на твојм лицу сјаше бели дан,
 Ал' више дана ја те не видо,
 Па и на теби данак престаде,
 И окрену се друга страна — ноћ!
 Ох, не верујем, не верујем још!
 Та веруј, тужан, ил' обневиди!
 Одузми вид, а бол, ох, страшан бол!
 У груди ми се врти читав свет
 И вртећи се стењем врлетним
 О живила ми грудна запиње,
 Па кида, кида, — бар да прекине!
 Па у том свету гледам сваки час,
 Час ноћ, час дан, и опет ноћ па ноћ!

ЈЕВРОСИМА.

Ох, фала теби, фала до Бога!
 Што мене речи таком утеши,

Јер слутња моја беше страшнија,
Ох, фала теби, тешитељу мој!

ИВО.

Зар мени фала, несмисленицо?
Зар има душа слутње страшније,
Нег' ова што је црна истина?
Срамота, море, мога имена,
Пред поноситим Дуждем поруга!
Срамота српска, подсмеј латински!

ЈЕВРОСИМА.

Јест, нужда је, и ја је осећам,
И та ми нужда језик везује
И везује ми сваки преговор.
Могла би рећи: господару мој!
Сећаш ли се, кад пође просити,
А ја ти реко ово и ово,
Па немој то, и немој опет то!
Могла би рећи, све би могла то,
Ал' нужда је, и ја је осећам!
Могла би рећи: господару мој!
Говорила сам, не послуша ме,
Опомињала, не спомену се;
Још љубав моју, моје старање,
И материнске бриге скромну реч
Господарском си грдњом одбио!
Могла би рећи, све би могла то,
Могла би рећи, не рад освете,
Већ срцу свом да ропот ућуткам,
Ал', господару, не може ми се,
Јер нужда је, и ја је осећам.

(Отпочинак.)

(Милош Обреновић долази)

Ко долази? Је л' Обреновић то?
Је л' Милош то? — О, божја милошто!

Ох, оди рано, оди Милоше,
Помози синко, синко утеши
И мене, Ива и побрата твог!

ИВО.

Мој син, мој син! — Та ево сина мог!
Ил' Бог је ваљда раставио лик
Од сушта тела сина мојега,
Да куша само родитељску свест,
За које ћу се јадан машити!
Ох, Милоше, нек буде драг ти лик
Рођенијег ми тела заступник!

(Грли Милоша.)

ЈЕВРОСИМА (себи).

Ох, фала теби, вечна промисли!
Што спасујућу мис'о ниспосла
У јада мога очајнички мрак:
Јест — Милош нек је, Милош нек је, да,
Младожења у место Максима!

(Осталима)

Па хајде Иво, хајде Милоше,
Да светујемо нужду заједно
Шта чинит' ваља, шта ли, како ли! —

(Нудя и да полазе)

МИЛОШ (полазећи).

Не противим се благом позиву,
Ал' гроза ми је преслушати вас;
Не познајем у души вашој бол,
На челу само видим трагове;
Ја не знам перо, што их написа,
Ал' видим слова, знам их читати,
И са њи ми се (осврне се на Максима) слути писалац.

(Милош, Ива и Јевросима оду.)

МАКСИМ.

(У једној руци држи гајтан, о коме виси слика једна.)

Па реци дивна слико, реци ми!

Ох, реци, реци, да л' ме љубиш још?

(Куцне је, слика се миче.)

Ти велиш: „Да! — Та да, — љубим те ја!“

И како само мого помислит'

Да једног лета суво корито

Исцрпет' може бујност толику,

Милости твоје силне изворе?

Да мож' исцрпет' једног лета дно,

Да мож' исцрпет' силне реке те,

Што мора за њи тек су љускице,

А вечности бескрајни океан

Тек жалостан, чемерап празан врг!

И опет, душо, слатки изворе!

И опет можда не ћеш познати,

Кад вако видиш твога Максима,

То узмућено твоје језеро?

Зар не мож' бити, не мож' бити зар?

Промено сам се, оранавно!

Шта мислиш чедо, сасвим други лик?

Ох, кажи ми, ох, кажи, слико ти,

Оћеш ли опет мене познати,

Оћеш ли познат' твога Максима

Из очију, из уста, душу, реч?

(Опет куцне слику.)

Шта? „Оћу?“ Шта? — Ох „Оћу!“ — Оћу! да!

Ал' „не ћу!“ реци, реци „не ћу, не!“

Јер одговор сам тај заслужио,

Кад ту још сумњам, кад још питам то!

Ал' ти се светиш слатком осветом

Па велиш: „оћу!“ Оћеш? Оћеш? О!

(Љубећи слику оде.)

ПОЈАВА ТРЕЋА.

(Двориште у Жабљаку.)

ЈОВАН КАПЕТАН, ЛИКОВИЋ ИЛИЈА, МИЛИЋ ШЕРЕМЕТОВИЋ и
БУРА КУЈУНЦИЋ ОКО НАДАНА БОЈИМИРА.

НАДАН (зауостављајући полазеће).

Ал' за Бога још једну само реч!

ЈОВАН КАПЕТАН.

Нек тако само буде, Надане,
Поручи: само тако, ујку мом,
Јер, шта је Црна гора, он већ зна,
Шта Црна гора, шта л' у њојзи ја.

ЛИКОВИЋ.

Нек пусти мога сина Тодора!
Зар није било казни задоста,
Тавновати за четир године?

МИЛИЋ.

Нек погуби крвника Тодора,
На невери што уби сина мог,
Нек правду боље пази, боље то,
Но душмане што ми довикује,
Да Ликовић нада мношћу ликује!

КУЈУНЦИЋ.

Ја не ћу крви, не ћу Надане!
Тек добро моје да ми врати све,
Зелене подгоричке ливаде,
И стоку белу, што је на њима,
У државу што јутрос узедо,
У државу, у своју, велим, ћуд.

НАДАН.

Полагано, полако, господо,
 На слабачак сте напали ми ум,
 Ко скакавци на њиву шенице,
 Зар и то мало добре милости,
 То мало вере што ми остаде
 У господара нашег, Ивана,
 Да и то мало лудо изгубим,
 Разпаљујућ' га саветима тим?
 Ког молити, тог није срдити!
 Ал' останите, куд сте нагли сад,
 Наглина вас је с Ивом здршила,
 Претрпите се, шат га прође гњев!
 Разведри чело, Ивин синовче!
 Не срди ми се, драга војводо!
 Ти беше баш најжешћи нападач,
 Жестином ти се опучио мач!

(Намештајући му појас, одведе га мало на страну)

Шта мислиш, Јово, шта би, јунак дао,
 Да Иво теби војску отпусти,
 Ил' војску сву, ил' бар половину?

ЈОВАН КАПЕТАН.

За свакога јунака дукат жут,
 По дукат жут му дајем сваки дан,
 Нек свате купи злато просицљућ',
 А дотле ће ми моји соколи
 Од Турчина отети откуп свој,
 У место да им срамно извара
 У мекој земљи меке цуре сласт!

НАДАН.

Ал' кад би Иво одма пустио
 Без препирке, на моју само реч?
 Не доликује жутом дукату,
 Том војводи у златној држави,

Да пође тако, као Иво, сам,
Инокосан, без ика спровода!

ЈОВАН КАПЕТАН.

Хм! Ако твоја така буде реч,
На сваки дукат дајем теби ја
На сваки дукат белу цванцику.

НАДАН.

Е доста сад, погодилисмо се!

(Обрене се другима)

Ма вољни да сте, светла господо!
Што тужно тако, што заћутасте?

ЛИКОВИЋ.

Заћутасмо л', заћутасмо ли ми?
А не чујеш ли зар из тавнице
Мог бедног сина вашијући глас?

МИЛИЋ.

Заћутасмо л', заћутасмо ли ми?
Не ликује ли зар из тавнице,
Неућуткан убица сина мог?

КУЈУНЦИЋ.

Заћутасмо л', заћутасмо ли ми?
Зар ситна крда мекет не чујеш
И благе стоке уплашени рик?
Већ дркће јање, слути већ и во
Латинска госта облапоран сто!

НАДАН.

Одавде Ђуро, с овог бедема
Пољану подгоричку погледај,
Кроз маглу се и стадо види шње!

(Одведе га на другу страну сцене.)

Ал' вредна стока, вредна заиста!

Река' би нису бели волови
Већ чадорје по бојни долови!
Ја не би знао, шта би за њи дао,
Да л' њиве плодне, да л' воденице,
Ма свашта би ми било буд' зашто,
Су чиме би их знао откупити!

КУЈУНЦИЋ.

Не могу, ох, не могу гледати!
У срцу ми је жао кад помислим:
За четир дерне, трошне галије,
На Турчина што Иву изгуби,
По несрећи, што дарује тек Бог,
Узети тако красан, тако богат смок!
Ма каки откуп да ми узеде,
Воденице ма моје морачке,
И њиве да их ране шеницом
Подмирио док не би галије, —
Ал' стоку моју, моје старање,
Од колевке што сам је пазио, —
Еј, Иво, Иво, пожалићеш то!

НАДАН.

Воденице би дао морачке?
А кад би моја вратила и реч,
И молбе таке смели покушај,
И мени да л' би откуп дао тај,
А ја да платим Иви галије?

КУЈУНЦИЋ.

Воденичаре таки дозивљи
И од њи прими тешке кључеве,
Ал' стоку моју, само стоку дај!

НАДАН.

Још пре сватова, Ђуро, ни бриге!
(Пође дружини.)

А куд се Милић тако заглед'о?
Исчекује л' из лова сокола?
(Узме га испод руке, па га одводи на страну.)
А види л' Милић онај висок стуб,
И на том стубу кладу попреко,
И на тој клади црна гаврана?
Шта мисли Милић, је ли гладан тић?

МИЛИЋ

Тај гладује већ четир године,
Јео оног Бог д'о, што му не да јест'
На конопцу крвника Тодора!

НАДАН.

Па што се досад не досети том?
Што не рече: мој брате Надане!
Замоли Ива, ти му знадеш ћуд,
Нек вади сужња, нек му чини суд,
Нек буде благ по мене судија!?
Ил: изварај му тавничарски кључ,
Па ја да сужња с поља дочекам!?

МИЛИЋ.

Ох, кад би знао, да можеш, Надане!

НАДАН.

Па кад би знао, шта би Милић дао!

МИЛИЋ.

Та дао би ти, што год заиштеш!
За насладу блажене освете,
Мог бабајка би осветника дао,
Бабајка мога мача пламена,
Тај дар да теби, побратиме, дам,
Што Жабљака на њему вреди кам!

НАДАН.

У сватове ако ми дадеш мач,
У Млецима ће стићи тебе вест,

У Млетцима још први можда дан,
Онај ће тамо бити весник вран! —
Ал' идем сад да тешим Илију!

МИЛИЋ.

Де теши само, ал' и стесат' знај!

НАДАН.

Што нам се Лика тако снуждио?
Оборио је црној земљи лик,
Из црне земље к'о да тражи што.

ЛИКОВИЋ.

А о што ми је јадан тражити,
Кад жељан поглед није онај кључ,
Што жабљачке отвара тавнице!

(Надан га узима испод руке.)

Ја нисам Милић, Ликовић сам ја,
Па шта ћеш са мном, ономе си друг!

НАДАН.

Ма ти си луд! Умирио сам га!
Да опет Иву тужбом не иде,
А Иво је на крај срца, и љут,
Па тешко теби, сад да држи суд!
Обриц'о ми је силне дарове,
Да рекнем само Иву коју реч,
Ал' ја сам рек'о: Ликовић је мој!
Мој побратим, и ако Бог да таст,
Јединицу ми, рек'о, даје кћер,
И уз њу бели двор на Морачи
И око њега њиве шеничне
И у брдима ломни даје Куч —

ЛИКОВИЋ.

Жив и здрав да си, врени Надане!
Шта назбори! К'о да си Иво сам,

К'о да већ носиш тавницама кључ!
Какви те двори? Какав брале Куч?
У тавници зар није син ми жив?
А он кад умре, он кад погине,
Зар нису њему жива дечица?
Синовље добро кћери ја да дам,
А теби ћер? А знаш ли, море, ти,
А знаш ли ти, воле л' те моја кћи?

НАДАН.

(Себи.)

А, тако дакле, тасте? Тако, је л'?.
А л' почекај! — — —

(Ликовићу.)

Мај', нисам досад знао
Да мртва глава боље плаћат' зна,
Нег жива што би, нисам, вере ми,
Тек Тодор мора да ме научи!

(Осталима.)

Остајте с Богом, светла господо!
Високиме се прођ'те бедемом,
Наслађујте се зраком лађаним,
Видиком бајним, тијим вечером
И заплускајем бистрог језера
Док моји речи лаган заплускај
Не подрони жестину Ивину
И господску му ћуд стеновиту!

ЈОВАН КАПЕТАН.

Ајд' жури се! јер нисам навик'о
У дворишту помагат' слугама.

МИЛИЋ.

Ни питајућ' се зраком вечера
Са поносита лица чекати
Да од милости зора осване!

ЛИКОВИЋ.

Ни савијеним чекат коленом
Да м' у двор зивка удворица туђ.

(Сви одлазе осим Надана и Ликовића.)

НАДАН.

Чуј Ликовићу!

ЛИКОВИЋ.

Чујем Надане!

НАДАН.

(Извади из шпага један комад леба, и баца га у једну решетку према земљи.)

Тај комад леба више вреди том,
Нег мени што би читав бели Куч
У неве моје првом пољупцу!

ЛИКОВИЋ.

Тај комад не ће син мој појести,
Из такe руке не би га ни пас,
Већ који дан, док њему буде суд,
Печења ће; а празан чанак ће
Чанколизу у лице погано!

НАДАН.

Шта? Не ће јести мислиш? — Не ће, да!
А баш да не ће није сувише, —
На белом лебу да је знаће бар,
На белом лебу, мили тасте, да!
На белом лебу, да! Ха, ха, ха, ха!

(Клања се полазећи.)

ЛИКОВИЋ (претећи оде).

НАДАН (сам).

Опомињем се још ко дететом,
Да мати моја беше Латинка.

Ох, мајко моја, осећам ти крв!
 Пресавијам се, просим, мољакам,
 Попузујем пред ћуди свачијом
 За дукатом, бајаги, погибо,
 Ал' пеном лакоm пудљивости те
 На главама им зидам тврди мост
 До престола, до силе Ивине!
 Господар не да, ишту војводе,
 Господар ће отићи у Млетке,
 Он мора, рече: е, кад оће баш,
 Па кад баш мора, нека иде сам,
 А Млечићи већ знаће шта ће шћим,
 И у њима је моје мајке крв.
 А ја међу тим овде остајем
 Да крви моје прострем благослов
 На војводе, што остају још ту;
 Па ако Иву пусте Млечићи,
 Да опет кнеза приме војводе
 И поклоне се одметнику свом
 И опросте му: стараћу се ја,
 Та стараће се мајке моје крв!
 А Ликовић, мој несуђени таст,
 Кад војводе донесу свак' свој дар,
 И даровима таким поставим
 Прогнана Иве господарски сто:
 Пиленце своје донеће ми сам,
 На чанку већ, печено, готово,
 Па кад чанколиз пиле покуса,
 О лице ће му чанак господско,
 А сваком другом обећану кост!
 Ал' хајде сад да даље радиш, хајд!
 Да даље радиш, даље завађаш,
 Јер — (замишљено) зло би било, да се помире,
 Да један другом нуждом попусти!
 Ал' ако баш? — Па шта би било, шта? —
 Ох, мајко моја, осећам ти крв!

(Оде. — Завеса падне.)

ПОЈАВА ЧЕТВРТА.

Одаја.

ИВО ЦРНОЈЕВИЋ и НАДАН БОЈИМИР долазе.

ИВО.

Баш тако веле, тако, Надане?
Не умеде л' их наговорити
Да није нужда мени дошла тек,
Срамота није мени само ту,
Већ целој земљи, целој држави,
На српско име, српске вере глас?

НАДАН.

Та све сам рек'о, што се рећи мож',
Што ти ми светова, и више још;
Кад реко: светлост српског образа,
Окрену ми се леђама Ликовић;
А када реко: српске вере глас,
Капетан се по брку поглади,
И длаку једну дуну у ветар.

ИВО.

И Јован зар, и он, синовац мој?

НАДАН.

Он добро жели светлом стрицу свом,
Свом стрицу светлом, господару свом,
Ал' — пријатеља мрзи млетачког!

ИВО.

Разумем те, предомислићу се! (Себи)
Да попустим, да попустим зар ја?
У овом часу тешке незгоде?
Ма кад иначе, само сада не!

Ал' шта ћу болат? — Дужду дадо реч!
Понос је свет, ал' реч је светија!
Ох, свет би овај вољно пон'о сад,
Над понором га прен'о пакленим,
Отешта л' врло, збацио би га,
Ал' овај свет, што сад га подносим,
Сударите начела силна два,
У мени је, а ја у њему сав,
Он са мнош само, са њим падам ја!

НАДАН.

Па шта да речем чекајућима?
Да л' милости да јавим свакоме?
Да дођу зар — —

ИВО.

Предомислићу се!

НАДАН.

Предомислићеш се? А, причекај!
Још једну искру имам палила
За поноса му овлажени пра! (Иви)
Још рекоше у претњи уочној:
Не послушаш ли правду њиову
Да за сватима шаљу Дужду вест,
Да верујућег таста науче,
Ко му је Милош, Максим ко му је,
Кога ли жели, да му буде зет?

ИВО.

Изрекоше л'? — Предомислићу се!

НАДАН.

А одговор?

ИВО (лупи ногом).

— Предомислићу се! (Себи)

Ох, тежак је, претежак свет је тај!
Ал' сваки драм у нове незгоде,
Чудновато ми снагу подиже! (Надану)
Нек' дођу, Надане! (Оде).

НАДАН.

Нек дођу зар?
 Нек дођу! Па: предомислићу се?
 Шта мисли он с предомишљањем тим?
 Ко мисли у њем? Не мислим зар ја? —
 Непоњатно је миран, утишан,
 Ал' знамо већ тај намргођен мир,
 Ког само гром жестине прекине, —
 И у том миру домишља се он? —
 Нек дођу, рече; шта да речем ја?
 Па шта да речем? Није л' доста зар
 Напустит' Ивин разиграни гром,
 Да изненад међу њи удари,
 Распршти на све стране војводе,
 А Иву самог баци у Млетке,
 Па у Жабљаку ја да будем сам?
 Зар није доста, није доста то?
 Ох, доста је, ништ' не ћу зборити,
 Нек мирно тече моје мајке крв! —
 Нек дођу, рече! Хајд', нек дођу, хајд',
 Да видим, де су!

(Док он полази прозору, улазе полагано четир војводе: КУЈУНЦИЋ
 ЈОВАН КАПЕТАН, МИЛИЋ и ЛИКОВИЋ пажљиво се обзирући)

Де су, нема их?

Ни једног нема зар на бедему?
 Одјездише зар већ? Је л' истина?
 Ни коња дегод, ни јунака де,
 За цело, ох, за цело одоше!
 Ох, мајко моја, блажена ти крв!

(Обазре се)

Пс! Тише, тише! Превари ме крв!
 Ал' још је боље! (Гласно) Здраво господо!

КУЈУНЦИЋ.

Је л' улазити тестир, Надане?

НАДАН.

Јест, Ђуро, јест, баш по вас тело сад!

ЈОВАН КАПЕТАН.

Шта рече Иво, да ли попусти?
Да л' одби војводу господар љут,
Синовца ја ли благ се сећа стриц?

КУЈУНЦИЋ.

Та ево га, јест заиста је он!
Ма гле'те браћо, гле'те, господо!
Са степена се сад баш силази.

МИЛИЋ.

Јест он; па како дивно прерушен!
На глави му је круна Балшина,
А о рамену самур-долама;
Још никад Иву тако не виде!

ЈОВАН К. (гледајући на поље, себи).

Једанпут само таког виде га,
Не беше круна, тај не беше сјај,
Ал' та му душа бише из ока,
Тишина та са лица господска!
Жестина клеца, гледајући га!
Кад благослови моје сватове,
Баш онда беше тако благ му лик,
На јуначку ме притискива груд,
У зазорно ме чело пољуби,
Пољуби ме и прозбори ми реч:
— Да Бог да тако јунак био ти,
К'о искрен што је овај пољубац!
Малаксава ми, сећајућ' се, ум.

(Гласно.)

У руци му је, чини ми се, мач,
Што са Косова Балша донесе!

ЛИКОВИЋ.

Тај исти, Јово, исти то је мач,
Што Скадар-пашу шњиме прободу,

Кад с Млечићима отимасмо град!
И тај му беше поносити стас
И погледа му чудна зимогроз,
Што њему доби потурицу ту,
Те пред ноге му клече издајник,
Да од милости прими ударац!
Тај исти мач је, брате, исти мач!

НАДАН (Кујунџићу).

Па реци и ти, Ђуро, коју реч,
Изиђи му на сусрет поклоном,
Па кад му се већ главом поклониш,
Поклони му и пашњак узапћен,
И на пашњаку стоку богату,
А има л' дома која мрака још,
Поднеси му понизан сватски дар,
А ти испроси напутницу бар:
Ти мож' да просиш, теби подноси!

КУЈУНѢИЋ.

Нек не мисли баш он, нек не мисли,
Да потурице опет има ту,
Да издајице гони пред собом!
Показаћу му, да сам јунак ја,
Пред погледом, пред мачем, пред круном
Господство да господством одбит' знам!

ЈОВАН КАПЕТАН.

Узми се на ум, Ђуро, ево га!

ИВО ЦРНОЈЕВИЋ улази у свечаном накиту; сви се клањају,
КУЈУНѢИЋ најдубље.

ИВО.

Не морите суморне погледе
На чела мога сјајном накиту,
Не морите их таким теретом!

Показујем се данас пред вама
 К'о бабајка кад мртва изпосе
 Пред синке му, пред јадну сирочад,
 Под накитом најлепше славе му,
 Да последњи целивају га пут.
 Не погледајте ове круне зрак,
 Што собом крије јад недогледан,
 Већ погледајте овај стари мач,
 Па реците, да л' већма потавни,
 Са пролирене крви душманске,
 Што светли челик хрђом проједе,
 Ја л' већма црни с крви срца мог,
 Што црним пламом мрзећ' душмана
 Са обрањене капу деснице,
 Слободи српској приносећи дар?
 Та погледајте овај стари мач,
 До деснице што моје дотраја,
 Да спере једном љагу косовску;
 На реците, да л' већма претеже
 На острици му муке моје ков,
 Док извојева помоћ Млетачку
 На косовскога нашег душмана,
 Ил' већма бије српско око вам
 Са врха мачна речи српске сјај,
 Што Дужду дадо у замену ја?
 И прије но што јунак допустим
 Да на том мачу реч за'рђа та,
 Преживим црну српске вере срам
 И латинску на Србе поругу:
 Саломићу у груди своје мач,
 Да својом крвљу вашу оперем,
 У грудма да ми вера иструне,
 У мени вера, а у вери ја!
 Ја изговори, сад изберите:
 Ил' наследници клетве косовске,
 Поштења српског отметничка крв,
 Убице седог бранитеља свог!

Ил' та имена сад изберите,
Ил' десницом на мачу Балшином,
Избавитељи вере србинске,
И косовске крвници невере!
Ја изреко! (Дрљећи прса п. ужа мач)
А ви изберите! —

КУЈУНЦИЋ (меће руку на мач).

Јупаке моје, имовину, крв,
За господара мога Ивана!

НАДАН (себи).

Што стаде већ? — И „стадо,“ реци још,
И себе самог, вођу воловом!
То војвода? — Та волвода је то!

МИЛИЋ (меће руку на мач).

За српску слогу, за твој, Иво, глас,
На мачу срце своје пресећ' ћу!

НАДАН (на страни).

Ајд' и ти гови говедару, ајд'!

ЛИКОВИЋ (меће руку на мач).

И моја рука иде за срцем,
Кад речем: Иво, ево клетве на!

(Мали отпочинак.)

ИВО.

Је л' сваки ту, је л' сваки ту ми син?
Да чекам још? — Приступи синовче!
Приступи, ил' отступи за навек!

ЈОВАН КАПЕТАН.

И моје срце разум надјача,
Буде ли зло, шат буде патило!

ИВО.

Задовољен сам, фала јунаци!

(Клекне и дигне руке небу.)

Ох, теби фала, клетви чувару,
Што допусти, да вероват' још смем,
На твоју снагу, на промис'о твој!

(Устајући.)

Још мало, синци, остаите још,
Још једну само пријатељску реч!
Казив'о сам вам, како изабра,
Обилазећи јадном досетком
Судбине кивце изненадни глиб,
Младожсњу у светле сватове,
На Максимово место, Милоша,
Од колевке већ побру сина мог;
Не познају их још у Млетцима,
Ал' нек их знаде Венеција сва
Разазнати им нико не може
Опчинљивост једноликости те,
При којој се и родитељска свест,
Не познав лице, каткад ремети.
Па дајте мени веру, господо,
На овај мач, на своју заклетву,
Да нико не ће тајну издати
Латинима у намишљају злу!

ЈОВАН КАПЕГАН.

Срамота би се било заклету
Јунаку српском на ту твоју реч!
Зар није доста вере у нама?
Међу нама зар има хрђе те
И без клетве што б' тајну изд'о ту?
Јер да га знам, тако ми Косова!
Од оног часка, не би свет га знао!
Ал' ако ти је то баш у бризи
Заклећемо на крст момчадију.

ИВО.

И амин тако! Амин синовче!
Приклопи чело, златна ти је реч.

(Док Иво грли синовца, и остале теши и
мири, говори:)

НАДАН (себи).

Изљубите се тако, браћо, сви!
На сваку псовку, клетву од јутрос,
На сваки поруг један пољубац!
Изљубите с', изљубите се још!
И заклопцима пољубаца ти
Поклошите крвнички страсти суд
Уз ватру, што вам Надан пристави!
Изљубите с', изљубите се још!
Та не ћете и 'нако за дуго!
Па загрљени ид'те у Млетке,
У загрљају послаће вас Дужд,
Да загрлите копља немачка!
Изљубите се, заклињите се!
И заклињите војску бирану!
Не штедите страоту заклетве,
Јер Надан не ће злата штедити,
Да нађе себи заклетника ког,
Нек шане Дужду коју тајну реч!
Ал' ко је то, што тамо долази?
У двориште се жури с бедема?
Је л' Максим то? Јест, Максим заиста!
Па јури, к'о да носи какву вест!
У добри час те вид'о весниче,
Мој весниче, мој верни страстниче,
Уштедићеш ми кесу дуката!
И за што другог наимати још,
Да грешећ' душу клетву преруши,
Учиниће ми овај буд' за што;
Избрбљаће претоварена страст
Што товар злата не би открио!

А ја сам је натоварио већ:
 На Милоша тек да му пружим прст,
 Још сувише да кажем: ал' је леп!
 Па да видиш! — Ал' још је мало слеп.
 Лепота му још стара у срцу,
 И побратимство још на језику;
 Ал' док му лице сиђе у срце
 И латинкина умиљата реч,
 Док побратимство зглади с језика
 Показаће се тајна исподањ,
 Пропламтиће му страст насртљива
 На заклетве притискујући кров!
 Па весника још тражим вернијег?
 Ал' ево га! Па како брза, гле!
 Ох, брзо само, посланиче мој,
 Господа те се начекаше већ!

МАКСИМ (брзо улази).

Опростите ми, српска господо,
 Што тако буним овај светли збор!
 Ал' верујте ми, није на ино!
 Јер правда каже, заповеда Бог:
 Осуђују ли кога судије
 И кривчеву да чују исповест;
 Ја слутих тек, ал' вели свет да зна,
 У збору вашем да сам кривац ја!

ИВО.

Шта рече ти? И откуд овде ти?
 И ко те дозво, ко те пропусти?
 Чувари де су? — Чујеш Јоване!
 Чувари, сипко, никог не пуштај! (Јован оде).
 А ти ћеш ићи, не требамо те,
 О теби овде није била реч!

МАКСИМ.

О мени није? Не требате ме?
 Е добро, де! Ал' требам тебе ја,

Да измолим од оца благослов,
Јер преко мора на пут полазим!

ИВО.

Па преко мора са мношћом полазиш,
Младожења на челу сватима!

МАКСИМ.

Младожења? Да л' чусте господо!
И опет морам примат' благослов,
Младожења да јесам збиља ја,
У Жабљаку, у Млецима и свуд!

ИВО.

Полако само, да л' си штогод чуо?

МАКСИМ.

Ја не чујем, ја ништа не чујем!
Не устајем без благослова ја:
Младожења, ил' путник у Млетке,
Ил' пред сватови, или путник сам!

ИВО

Шта, путник сам? А за што, за што, сам?
Са сватима ће Максим ићи мој!
Ал' реци, сине, срцу исповест,
Младожењи да л' доликује тај
Бољезање на лицу твоме траг,
Што тако споро време утире?
То мукло време, тако споро сад,
Брзоплетан иначе напредњак,
Колотер тај на кол'ма судбине,
Бакрачлију нам љуту оплете
Од речи моје, што је има Дужд;
Сватовска коња шибоме мог,
Невидљивом затежућ' шуваком
Здрављењу твоме ждралске уздице,
Те прети тако вргнут' сваки чае

Из колоника среће наше воз.
Исповеди, пресуди, сице, сам,
Ил' ти пресуди, зборе господски,
Да л' доликује, да младоженик
Избере сада сина мога лик?

НАДАН.

Нек' суди Дужде, ха-ха-ха-ха-ха!
У место Дужда смејаћу се ја!
Тај лик изабрат! Чујте господо!
Том избору се лако довити:
Избирач ће утирач добити!
Утирач, браћо, ха-ха-ха-ха-ха!
Тај избор чисто изабр'о би ја,
Да сузап имам шчим бар утрт' смеј!
Ал' и Дужду би био потребан,
Да утре њим седеfli довратак
При таком што би мудро избору
Црногорска попрескала му крв.
Пресудите, избер'те, господо,
Утирач, или — ха-ха-ха-ха-ха!
(Војводе се смеју).

МАКСИМ.

Утирач ти на уста тричава (Замане на Надана.)
(Себи)
Да нисам гадљив, још би био љут!
(Иви)

Пред оцем је исповедити стид,
Што самог мене зове у Млетке;
Ал' кад већ мора бити, рећи ћу!
Познав'о сам се у Млетцима ја
С лепотом једном земље латинске;
Да није оцу, ређати би знао
Заношљиве лепоте њене све,
Ал' 'вако само вељу: цура та,
Љубавне књиге шиљући ми лист
На састанак ме зове у Млетке!

ИВО.

Лепота? Цура? Љубав? Састанак?
А која је проклета цура та,
При којојзи заборављати смеш
На среће своје светлу невесту?
Заборавит' да смеш Анђелију,
Јединицу у дужда млетачког!
Несмислениче, реци, ко је та?

МАКСИМ.

Јединица у Дужда млетачког!

ИВО.

То реко ја.

МАКСИМ.

То исто велим ја!

ИВО.

Она те зове? Знал' те? Знаш је ти?

МАКСИМ.

И ја је знам, и она мене зна!

ИВО.

Не реко л' теби, момче, одлази!
Јер нисам сазв'о овај сјајни збор,
Да слуша вољан твоји прича лаж!

МАКСИМ.

Па нек је лаж; ал' ако је баш лаж,
Од овог није црња писмена.

(Извади једно писмо и пружа га Иви).

ИВО (по неком читању).

Анђелија? И збиља она је!
Кад ово писа, тамо беја ја,
„Испросили ме“, вели, „али не ћу ја,
„Већ оди ти да с тобом ускочим!“

И не зна, јадна, да си ти мој син!

(Испусти лист, — мали отпочинак)

Чувари, паз'те! Никог не пуштај! (Пође вратима)

Ни Милоша! Ти, чувај, Надане!

Ох, Бог ми даде, Бог је тако тео,

И преко мора он ме одведе,

Да заитим баш ону бисеркап,

Што за њом жедни срце сина мог! —

Ал' сад се само стрпи, Максиме,

Претрпи се, ако је трпља то,

Сватовима се забавити тек,

К'о игром неком, згодном досетком,

И више ништ'; к'о ловац досетан,

Курјачином кад себе преруши,

Да намами на себе звериће:

Тако смо и ми твог имена глас

Обукли ликом Милошевим тек,

Да намамимо Дужда млетачког,

Младожењи деверисаћеш ти

И имењак ћеш бити Милошев;

А љуба твоја, мила моја сна,

Пробудиће се, к'о из лажна сна,

Да осети на јави загрљај,

Што га је тол'ко жељна сањала!

Јер, чим се свати, враћајући се,

Превезу преко мора јадранског,

Доведу неву срећно под Жабљак,

Теби ће љубу Милош предати,

И тако ћеш је љубит' без муке,

Што би је другче мачем отим'о.

И сећао се сваким пољупцем

На тол'ку братску проливену крв!

ЈОВАН КАПЕТАН (за себе).

Оће л' и тако Бог сачувати,

Да српском земљом не потече крв

С румени уста пусте латинке?

МАКСИМ.

Елем је истина!

ИВО

Јест истина!

Поштену ми је Милош дао реч;
Поштена душа, препоштена је,
Кад, знајући свог друга тајну страст,
И познате му љубав невесте,
Да користује собом држави,
Да спасе само српске вере глас
Да побратиму стече невесту,
И опет, мушки себе преломи,
И опет јунак —

МАКСИМ,

Милош не зна још! —

ИВО.

Шта рече? Милош, Милош не зна још?
Ни побратиму не повери зар
Скривену тајну страсти жестоке?

МАКСИМ

Ни побратиму! Али за то не
Да кријем срце од свог побрата,
Већ што се братском бригом побоја,
Да не ћу њему доћи странији
Уз такмичућу на братиштво страст,
Ал' што још не зна, може дознати:
Потражићу га, знаће овај час! (Полази).

ИВО (задржи га).

Ни мак'о да се неси! — Тако зар?
На вршку мучне моје победе,
Кад већ обиђо бездну понора
На теби што га творац отвори,
Да с речи мојом растави ме њим

И име моје с вером задатом,
 Тај страшни понор кад већ прекужи:
 Зар ти, са кога све то препати,
 У тешкој бризи бдијућ' дан и ноћ,
 Зар твоја рука да ме наводи
 Над понор нов, над понор црњи још?
 Ни мак'о да се неси! Стани ту!

МАКСИМ.

Ни макнути се не ћу; али тек
 Одговориш ли за ме пред Богом,
 Што изневери свога побрата
 Кад не реко већ за времена још
 Не слутећи судбине домашај;
 Одговориш ли на то, остаћу!

ИВО.

Одговорим ли? Одговорићу!
 Што изневери побратима свог?
 Да родитеља не изневерим,
 Не издам срећу свога племена
 И вере српске неумрли глас!
 И одговор ћеш тај посветити
 На мачу мом свечаном заклетвом,
 Да не ћеш тајну рећи Милошу;
 Сад на мач руку па закуни се!

(Максим отискује од себе мач)

Отискујеш, отискујеш зар мач?
 Да понизим зар круну балшину?

(Клекне једним коленом)

Да поносито прегнем колено
 У житку свом пред сином први пут?
 Понизно главу да ти приклоним
 Осећелу од бриге за тобом,
 Па да те молим, да те преклињем,
 Смилуј се, сине мој, закуни се!

(Максим окреће главу)

Закуни се!

(Отпочинак)

И сад по трећи пут —

(ЈЕВРОСИМА улази).

ЈЕВРОСИМА (свечано)

Закуни се!

МАКСИМ

(клекне пред матер, пољуби је у скут, окрене се
и руком на мачу)

На мач, на крст, на мајкин благослов!

(Завеса пада).

ТРЕЋА РАДЊА.

ПОЈАВА ПРВА.

МЛЕЦИ. Ступиште у Дуждевом двору; из побочне дворане чује се кад и кад звекет посуђа и весели усклици.

МАКСИМ (сам).

И дође час, и дође суђен час
Да роди један век, ил' прекине:
Оплела се судбина у клупче
К'о љута гуја, чекајући плен.
Па угледа ли часак угодан
К'о муња суне из котура тог,
Да осуђено срце уграби,
И осим њега можда још које,
Обарајући летом самртним
И богаље и полубогове.

(Изнутра се чују гласови: „Да бог живи
младенце!“ Свирка и вика.)

Аха! већ сикће гуја, цикуће већ звер!
На срце моје сева очима!
Шта мислиш, гујо, шта је срце то?
Зар мислиш то је тица страшљива,
Што очарана твојим погледом
И сама пада теби у чељуст?
Да знадеш само вечна авети,
Ово је срце гавран стогодњак,
Што ранећи се смртним раздором
На твојој мисли скапат' лешини!

(Гласови изнутра: „Да бог живи младожењу
лепог Максима!“ Свирка и вика.)

Из чаше моје, моју здравицу,
Из мога срца моју пије крв!

Ал' у њој да л' и моју попи страст?
За цело не знам, ал' за цело је
Опчињљивост да у њој покуса,
Што њоме некад испреплето ја
Анђелијин свакидањ уздисај,
К'о тајна сила земног севера
Што собом креће неодољиво
Бусоле танке трепећући створ!
Ал' северу се лед растопио,
У дрктавини жаркој иглице
Разиш'о му се снег на лицу бео.

(Обема рукама преко лица)

Тек оста стеће, црни камен врео!
А иглица? А шта Анђелија?
Под бајном силом другог севера
Ка и пре гине трепеће ка пре
Све већма вре, све већма умире,
На северу што ладниј' бива снег
На лицу му што већма продире
Поношљивости усиљени лед!

(Гласови изнутра: „Да Бог живи сјајну невесту!
Дивну Анђелију!“ Свирка и вика).

Гле, како скочи, како прелети!
Напитак нуди вољном ручицом,
Напитак мени, своме Максиму,
Напитак чашом, устма, очима!
Па како се уз мене превија,
И балчаку се мом улагује,
Меким га дланом страсно стискујућ?
Удостојим ли погледа је ког,
Погледим ли је један само час,
Уз панцир ми се грудма примиче
За месечинским зраком ока мог
Валовито што чини језеро,
Кад поводи свој одмичући вал
За месецом што њиме вољкује.
У језеру се топи побра мој

Очајно вале сече рукама

Изнемог'о је, — виче у помоћ —

У сред му срца живот грца већ.

— А ја се са свог неба чамцу љуљушкам,

Осмејкујем се на дно језеру

И ловим бисер, ловим драги кам,

А пода мнош ми побрат издише!

Та ја сам хула, псето бездушно!

Угурсуз ја сам, невера сам ја!

И више још, још више него то,

Та ја сам Милош — ја сам — ја сам ја!

(Преко сцене прелази гомила ослобођени робова, витлајући весело оковима по зраку; црнци им пуне чаше).

ЈЕДАН ОСЛОБОЂЕНИК (пева).

Шалај даном с белим даном

Друговат' ћу моћи,

Окове је стрес'о црне

Немилосне ноћи;

Да живи кнез, да живи дужде

Што оживи своје сужне!

ДРУГИ ОСЛОБОЂЕНИК

Дуждева да живи кћи,

Што милошћу среће нове

Старе мржње скиде кове,

Напијајмо њојзи сви!

СВИ то исто — Пију и одлазе.

МАКСИМ.

На душак само! До дна чашу ту!

Живота сте бистрину попили,

Малурлук ћете прекужити зар

Облизујући жеђу неситом

Живота тога талог устојан?

И за слободом још се кидају

Тог лепог плода љуске јалове,

Што очинцима туђе милости
Зајазују ненасићен свој грех!
Колико вас је што сте збрисали
Ударцем једним читав један рај,
Ил' породице срећу читаве!
Ил' побратима свог на невери
Тренутак што га лепше поглади
Са лака крила среће летеће,
Ил' што га зар — ил' што — отступите,
Не познаје вас душа моја — не!

(Чује се звука окова)

И опет један, опет један сват!

(Једног окованог сужња вија тавничар преко сцене).

ТАВНИЧАР (зауоставља сужња).

Бесомучнице, још те гони бес?
Зар неси доста јадан тавнов'о?
Ил' из дубоке зар би тавнице
Губилиште високо углед'о,
Те с те висине ближе богу свом
Неукроћено кај'о беснило?
Отреси болан окован ти срам!
Овака милост нема сваки дан!

СУЖАЊ.

Не дирај светињу ми! Не кужи
Мој дичан понос руком поганом!
Од како дужде силом преруши
Оташтва мога рај у тавницу,
Од ото доба тавница је рај!
Од како дику рода окова,
Од ото доба диче окови!
Од како све јунаке погуби,
Губилиште је јуначка тек смрт!
Одведи ме; отвори тавницу
Животу моме славе пантеон!

ТАВНИЧАР.
Маузолеј смрти још за који дан!

(Одлази за сужњем)

МАКСИМ.

Не одлази, још мало само стој,
Тренутак један стој још јуначе,
Да крепим душу дишући ти зрак,
Један ми прашак силе твоје дај,
Да њим понесем јада мога свет!
Мог јада реко? Иди, одлази,
За такИ терет неси момак ти!
К'o руже су ти меки окови,
У тавници ти перје простире
Са мека крила славе надеђа.
Ти никад неси душу оков'o
У вечан, страшан, у невидљив ков,
У речи дате против срца свог;
У тавници још неси тавнов'o
Од клетве супрот себе свечане!
У окову си и у тавници
Ал' неси још у себи носио
И тавницу и оков, све, ох, све!
Ал' ко је ово? Гле! Мој тавничар!
Је л' наумио скидат' окове?

(Анђелија улази)

Ал' чекај се, научио сам се!

(Скрије се за један ступ)

АНЂЕЛИЈА.

Та гледај само, гледај Максиме,
Ослобођена робља блаженост
На твоју реч што ослободи ја!
Подвикује им сваки узданак
Младенце светле благосиљајућ'
А небу шиљу за нас молитве
И среће наше тамјан узносе,

Кад анђели од њега окусе
Сватова ће да буде у небу!
Ох, погледај их само, погледај!
Где, где!

(Осврне се)

А де си, де је, камо га?
И опет ми се тужној измаче!
Непрестано већ тако до сада:
Не збори ништ', ил' збори, али шта?
Бар оно није, што би тела ја.
Из руке ми се час по измакне,
У сватима се губи драг му лик'
К'о међ облаци данов светилник!
Промен'о ми се чудном променом:
То исто сунце, ал' је други зрак,
Те исте очи, иста уста та,
Ал' нема онај поглед милостив,
Што немилице душу сажиче
Растапајућ' је с нова пољупцем!
Тог' нема више, — нема, — нема, — не!
Зар тако мутан дан? Ох, Максиме!

МАКСИМ.

Сињора?

АНЂЕЛИЈА.

Ви сте, драги девере?
Помози мени, ако вере знаш,
Што руку моју њоме поведе
У руци носећ' веру војна мог;
Та ти си моме драгом побратим,
И ти ћеш знати што га промени,
Показаћеш ми преодницу ту,
По којој ћу се знати водити
У тавној ноћи туге војна мог.
Ти не слушаш?

(Загрти га)

Ох, слатки девере!
Разумеш ли ме?

МАКСИМ.

Збогом разуме!

(Загрли је жестоко и пољуби је; Анђелија цикне)

ИВО (нагло улази за њим дуждевић с голим мачем у руци).

Ко виче то, ко цикну девере?

МАКСИМ.

О клизав чанак свата каквог нож!

(У себи)

Жестине моје бритка оштрица

О срца њена глатку клизавост!

ИВО (изводи Максима за руку).

Не буни ми се, будан да си ми,

Јер тешко јави иза таког сна!

(Жагор иза сцене; Иво говори у кантонаду)

Не буни свате, дужде, свуд је мир!

(Дуждевићу)

Па и ти, пришко, оди за нама

Доведи сестру међу сватове,

Па испуни те празне корице,

Нарани их: весељу биће жа'

Да остане ненасићено шта.

(Оде с Максимом)

ДУЖДЕВИЋ (тура мач у корице).

Ненасићен је да, ненасићен!

Ја оклевам, још он опомиње!

Филета, мишља, да је смртан знак,

А оно само јалов опет цик!

Једанпут само верни друже још

Искочи ми из уске тавнице

Ненасићен се не ћеш враћати! —

Шта снева нева? Хајд' весели се

Весел' се селе, ал' и сели се!

(Оде с Анђелијом).

ПОЈАВА ДРУГА

Сумрачан коридор; ФИЛЕТА долази, једном руком води МИЛОША,
а другом држи нож.

МИЛОШ.

Ни стоје даље не ћу крочити!
Окани ме се, ил' исповеди,
Изреци нагон што те наведе
Младожену од младе растављат'
По одајама водати га тим,
По таванима тавним жалосним,
Неразборитим, кобним говором
И ладне руке тиском жестоких
У мирној души будећи му стра!

ФИЛЕТА.

Још мало само, ту смо јуначе!

(Себи)

На светом прагу гробнице му баш
Нек падне жртва верне освете!

(Гласно)

Још мало само, не стој, молим те,
Тако ти среће дана данашњег,
Анђелијина прва пољупца
И љубави ти тајне најслађе.

МИЛОШ.

Ја не идем, бадава преклињеш,
Облагајући слашћу речитом
Чудноватости своје зимогроз.
Ја не идем!

ФИЛЕТА.

Не помаже ти сласт?
Тако ти, дакле, она тешка крв,
Што икад крвник проли невером
На страшном суду образ прелила,
И мржње моје узимајућ' реч
Сведочила — —

МИЛОШ.

Ти мржњом преклињеш?
Зар и ти мрзиш? Кога мрзиш ти?
Окани се, не доликује ти!
Не доликује ведром челу ти,
Што стид на њему свој нек оспе врт, —
Да тавној мржњи буде ложница,
Не доликује овај мали нож (истргне јој нож)
Уз поглед што ти сече из ока,
Да он светлуца зраком леденом.
Па ти да мрзиш? Кога? Своју чар!

ФИЛЕТА.

Ја мрзим, мрзим, ох, та мрзим ја
Баш за то, што сам некад љубила —
(Себи)
Пред костурницом баш смо његовом, —
(Гласно)
Ал', сад, сад мрзим — (пила се по празној корици).

МИЛОШ.

Да ли тражиш нож?
У мене је, па ево ти га на!
(Тури јој нож у корице.)

ФИЛЕТА.

Де — Де је? Де је?
(Шчепа нож узмане на Милоша)
Што ћу?
(Баца нож)
Нема га!
(Падне Милошу у наручја).

МИЛОШ.

Чудновато чељаде заиста!
 Сукобиште од страсти жестоки!
 К'о из облака кад би сун'о гром
 Што у по лета сав се растопи,
 Па дрво, што га у мал' не смлави
 Љубавним жаром меко загрли.
 Растужила ме; да л' сам дрво ја?
 Освести се, Филето, прени се,
 А чаша вина оправихе те; —
 Полако само, хајде, хајде, хајд'!

(Подржавајући Филету оде полако шињоме.)

ПОЈАВА ТРЕЋА.

Сликарница у Дуждевом двору.

МАКСИМ сматра слике и говори:

Красота! Дивно! Марс и Венера!
 Еракле, Кентаур, Дејанира, крв!
 Па то вештина? То зар слава та?
 Божаственога дара пеленом
 Повијати срамоту животну?
 Примамљив рај пред врати паклени,
 Ил' испод пакла одабрани враг
 Провидљивим стихаром оденут.
 Је л' уметност живота поруга?
 Ил' наваде му подложница тек?
 Па ту се наћи уздадо зар ја
 Божаственога души мелема?
 Бадава! Натраг у свет отрован!
 На цедило га несам пити рад,
 Кад мора бити, чашу на искап!

(Пође)

Ал' ко је ово? Завиди л' ми ко?
Ил' опет кака слика небеска,
Вештина зар? — Свеједно, невеста!

(Стане за један ступ, улази Анђелија и Милош)

АНЂЕЛИЈА.

Ев' овде ћеш, ев' овде, Максиме,
Запитљиву намирити ми жуд.
Тишину ту не узнемирује
Сватовске вреве бурни комешај;
Тек боговска на зидовима сен,
Заштитиоца светле љубави
Што чути може верну исповест.
Ох! Не глед' тужно тако, не гледај!
Наливаш тугом ока сановног
Шупљину пуну боне душе ми.
Колика је шупљина пуста та,
Ал' прелиће се тугом премлогом
У влажну сузу ока слабачког.
И пре сам пила ноћцу ока твог,
Ал' крозањ сјаше срца твога дан!
Зар прође дан, пресветли данче мој?
Јер ја тек видим сету вечера!
Зар прође дан, ил' облак само цри
Заклања сунце жељној земљици?

МИЛОШ (у себи).

И право Иво рече, заиста!
Говориће ти, рече, лукаво,
Времена мож'да прошла спомињућ'!
О љубави што из потаје би,
О састанцима неким давнашњим,
Помишљајућ' уплестите у њи;
Ћаволасте су, рече, Латинке.
Обмањује ме, то је истина,
Та обмана је само, обмана!
Ал' сласт је у њој неодољива

И неодољив отров чини јој:
 Опчинила ми тако чувила,
 Да и сам слаткој речи верујем;
 Да и сам помним да је била доб'
 Кад то ме око, та ме љубну реч
 И ти груди заносљив уздисај;
 Да пола у сну некад виде ту,
 На јави сад што гледам дивну чар —
 Сањаричар сам ја, сањаричар! —
 А Максим мој? Зар да му изрекнем
 Издајства братског жељу паклену,
 Издајство је, баш да не чиним жао,
 Баш да је не воли, издајство је!
 Ал' како знам зауставити плам
 Утишат' страшни неодољив жар? —
 Сањаричар сам, ох, сањаричар! —

АНЂЕЛИЈА.

Не домишљај се тол'ко, не жал' ме,
 Устегајућ' горчину садању,
 Док ја у прошлим снима сладујем;
 Изреци је, изреци клету реч,
 Милином што нам ум одузима,
 Ил' ону другу што узима век,
 Ил' дуг дај век, ил' кратак један нож;
 Изреци само љубиш ли ме још? —

МАКСИМ (иза ступа у себи).

Мазало, да би мазало! Марс и Венера, Вулкан и бо-
 гови; невештије вештине не знам, него та млетачка што
 је. Венера је поред све своје голотиње побожна дувна
 спрам овако лепа урнека, што га имају млетачки сликари.
 Ал' студије су мучне! Истина!

МИЛОШ.

Не домишљаш се створе смишљени,
 У својој сласти колик' носи јад,

Колики оков царска носи реч,
У исповести: тебе љубим ја!

МАКСИМ (себи).

Ал' студија је мучна заиста!

АНЂЕЛИЈА.

Ти љубиш, је ли? Царска ли је реч?
Та просијак је, уди просијак!
Просијава јој телу сваки уд
Удворљивости крпом оденут.
Ил' није уђа царска твоја реч,
Без царске пратње што ми долази,
Што лепше сја, но сама царица?
Без погледа из лица милосна,
Без руке жељне топла притиска,
Без загрљаја, ох, без пољупца! —
Већ просијак је царска твоја реч,
Сирома, уд и гладан просијак;
Па тако бедно зар, ох, Максиме!

МАКСИМ.

Изволите сињора!

АНЂЕЛИЈА.

Ко је то? —
Прислушкујеш ли јаде девере?

МАКСИМ.

Прислушкујем ли? Крупан им је глас!

МИЛОШ (себи).

Шта? Максим ту? И све је можда чуо?
Ох, фала вама стари богови,
Што вечна миља неговасте плам,
Спасењу мом позајмите свој храм!
Сад могу рећи, рећи ћу му све,

Шат ови слика милостиви збор
Умекша побри жесток одговор!

(Говори с Анђелијом.)

МАКСИМ.

Марс! Већ не мож' бољи бити Марс! Тако ми Венере,
постаћу сликар, сабићу у тикву сва мазала млетачка; па
ћу обесити ту тикву о једну просјачку реч, нек иде
просити милости у бога за грешне душе. Сликара ћу по-
стати, вере ми, и Венере ми; — ал' студија је мучна!

МИЛОШ (Анђелији клањајући се).

За један час опет сам поред вас,
Па часак само, ил' на живот вас!

АНЂЕЛИЈА (одлазећи замишљена.)

На часак само, ил' на живот вас?

(Оде.)

МИЛОШ

Је л' братски зборит' вољан Максим мој?

МАКСИМ.

На име: Милош, одзивам се ја!

МИЛОШ.

У место њега велим: вољан је!

МАКСИМ.

А ја сам вољан место Максима.

МИЛОШ.

Да Макси несам богом побратим,
Приступио б', поклонио б' му се,
Господарској му прич'о милости,
Да имам главну једну молбу на њ
Изрећи што је подузме ме стра;
Ал' побратим — —

МАКСИМ.

Тек иште братски дуг?

МИЛОШ.

Дуговечан у дугу да си том!
Тај рачун други век развршује,
У срцу своје не броја га ја!
Да несам, реко, Макси побратим,
Обиш'о би га гипком беседом
О муци својој, својој невољи,
Анђелијиним уздисајима;
Испис'о би му живим жељама
— У немару га видећ' с невестом —
Из другог света боље среће над.

МАКСИМ.

Из другог света? Лепа жеља баш!
До душе скромна жеља, побожна,
Са другим светом друга световат'!

МИЛОШ.

Из друге земље, из рођеније,
Од бољег таста него што је Дужд.
Ал' Максиму сам богом побратим,
И побратим је крвљу мени он,
У име Бога, у име крви те
И побратимства тог те преклињем:
Уступ' ми побро твоју невесту,
Не љубећи је љубећем је дај!

МАКСИМ (себи).

Страовито је, ох, страовито,
Страовито је мучна студија!

(Диже руке на једно распетије.)

Ох, мучениче ти божаствени,
Што свету некад дође у помоћ,
Помози ми испод тог терета!

(Клекне пред икону.)

Божаства свога душу пречисту
Од људске ти оцепи природе,
У процепу недогледаном том
Да угледам дубоке ране жар,
Издајство братско што ти зададе,
Јер ја се бојим свети Небојче,
Јер ја се бојим, Јуда ми је брат,
Искарјотско искање је то!

(Клоне главом на колено.)

МИЛОШ (себи).

Притискује га тешким сукобом
Синовљи дуг и побратимства свест;
Прегорет' свога родитеља срам
За спаситељски опроштај је грех,
Претежак грех, ал' тежи терет је
Са невестом провести немилом
С нељубећом и с нељубљеном век!
Ох, скоро да је тако тешко, као
Вековати и век оковати
У оков тешки жеље вечите!
Зар тако тежак, тако тежак век?
Је л' истина? Ох, није, лаж је то,
Несношљив терет, што га осећам,
Тренутак овај собом доноси,
С мог плама побрин зимогрозан час;
Ломећи му се сваки помицај,
Проваљује ми души сломове,
Не могу више! (Гласно.) Побро! Максиме!
Опозивљем! Чуј, Максиме, ох, чуј! — —
Де збори Бог, нек ћути грешан створ!

(Клекне за Максимом.)

МАКСИМ (себи).

Да одбијем? Да само одбијем?
Па више ништ' — а шта ће рећи он?
Насмешике се тек к'о војводе,

Младожења кад тедо бити ја;
 Ох, кад се сетим осмешкаја ти,
 Од пете ме до главе проигра,
 На грлу би им уста прогриз'о,
 Нек вечни смеј — ох спаситељу мој!

МИЛОШ (себи).

Божаствен лице, не чујем ти глас,
 Што очајнима њиме говориш,
 Ал' осећам ти стапајући гроз.

МАКСИМ (себи).

Ил' да му кажем нечувену реч,
 И заклетве свечане окове
 На испотајном сужњу обијем,
 Да кажем тајну да исповедим —
 Ал' не ће ли је рећи невести?
 А нева Дужду, Дужде освети,
 Освета ножу, нож ће Милошу,

(устаје)

А Милош Богу живу!

(Милошу)

Милоше!

Анђелија је твоја, води је!

МИЛОШ.

Још није, побро чуј ме, —

МАКСИМ.

Води је!

МИЛОШ.

Ал' послушај ме, није! —

МАКСИМ.

Води је!

МИЛОШ,

Придомислио сам се —

МАКСИМ (лупи ногом; опруженом руком:)

Води је!

МИЛОШ (себи)

Не узбија се молбом молитва,
Слабота се божаству уклања
Очекујући да се врши суд. (Оде.)

МАКСИМ.

Ох, фала ти заштитиоче мој!
Још један само искушења час,
Још један час па оде вечитост,
Да сад не оде,

(Руком на мач)

Оде за навек!

Придомислио сам се, рече ми?
Придомислио? Руга ми се пас!
Заједљивим пуцкара швигаром
У грмљавину моје савести!
Придомислио? Да л' сам добро чуо?
Не, не, не кун' се криво, слуша мој,
Ти неси ништа чуо! Да ко је чуо?

(Распетију).

Одрец' се и ти слушаоче нем.
Ти неси чуо, је л' да неси чуо?
Ох, неси, неси, је л' да неси? Је л'? (Оде.)

(Завеса пада).

ЧЕТВРТА РАДЉА.

ПОЈАВА ПРВА.

Ступиште, ИВАН ЦРНОЈЕВИЋ с једне а ЈОВАН КАПЕТАН с
друге стране долазе.

ИВО.

Но синовче, да л' испоручи вест?
Да л' врше свати моју заповест?
Је л' све на броју, сваки вес'о сват?
Је л' спреман Милош, је ли путу рад?

ЈОВАН.

Јест путима је латинкиним рад!
Кад испоручи твоју поруку,
Пољубио је руку Латинки
И прошапута: одговори му
Једна су уста, једна нек' је реч!
И осмену се лепа невеста:
Имамо кад', имамо, рече, кад!
И пољуби га, он пољуби њу,
И одо ја, и тебе нађо ту.

ИВО.

Имамо кад! А чекај кадуно!
Неверни издајниче причекај!
Зар не зна роб, свог не знао образа!
Количак треба ока мога миг?
Жестине да се Максимове гром

На отпаднички проспе потиљак?
А, несмисленик, мисли л' за навек
У побратимство да се уздат' мож',
У Иван-бана громова је још!
Имамо кад?! (К Јовану)

Зовни ми Максима!

ЈОВАН.

Ко долази? Баш он је чини ми с'!

ИВО.

Зар он! Па тако миран, замишљен,
И опет збиљан, намргођен, мрк:
Заптивен олуј, огањ притрпан.
Притајимо се, причујмо му жес,
О заграду што мучно удара,
Кад време буде пробићу је ја.

(Повуку се у дно позорнице; Максим улази, у
руци му је пешчани кажичас.)

МАКСИМ.

Задоцнити се, преитрити се,
Погодити ил' промашити час!
Еј, безобзирни душе времена,
Да немилосно бијеш онога,
Што имаде да бира избор тај,
У откуцају сваком срца твог,
У сваком часу несрећнике те
Да страшно гониш, што им у срцу
Не тече песак, тече крв и плам,
И опет је тој вреви стаклен суд
К'о твој провидљив, узан, крт, к'о твој!
Поношљивце да кивно гониш те,
Што срце своје носе рукама,
А срце њи с' неруке односи!
Пренаглити се, закаспити се.
Је л' то зар међа свету гријотном?

Ти једна само да је прећи смеш,
 Пренаглити ил' закаснити се,
 Што преко међе те нас односиш
 У онај свет чистоте вечите?
 Јер да је чишће, нег де нема ништ',
 Де не куда ни касни час, ни ран,
 Кроз вечну ноћ, ил' зар кроз вечни дан?
 Задоцнити се, преитрити се,
 Погодити ил' промашити час,
 Зар један час да може промашен
 У недомашај сав да вргне век?
 Из успомене избрисати га,
 Из успомене у којој је тек
 Животом пост'о живот, веком век?
 На очи глед у другог претопљен,
 Живота тога сваки спомен, траг?
 Ох, је ли Бог то? је ли Бог ил' враг,
 Је л' тол'ко јак ил' страшан толико
 Да мож' учинит' оно незбилим
 Толиком збиљом што се збивало?
 Сам свој учинит' нествореним створ,
 Да поправи створења погрешку?
 Ал', вечниче, задоцнио си се
 Зар, свезналицо, да те учим ја?
 Ил' ове љуске (луци кажичас о земљу)
 Сипут чемерне,
 Да каже теби, шта ће рећи то:
 Задоцнити се, преитрити се?!

ИВО.

Мој Максиме!

МАКСИМ.

Спомену л' тебе ја?
 Да л' позва тебе?

ИВО.

Позва л' ме не зам, спомену ли ме,
Ја то тек знам, да дође ти к'о зван
Да спомен чујеш заборава твог:
Да л' Максим љуби још Анђелију?
Да л' стара љубав броји часе још?
И часе бројећ' за то ли је љут,
Што тако мили миловања час?

МАКСИМ.

А ко то каже? Не питај ме то!

ИВО.

Па ко је кривац часомилу том?
Зар уди тај пешчани кажичас?
Та ти си кривац, ти си крив и ја,
Обојица смо криви, Максиме!
На оставу што благо дадосмо
У отмичарске руке неверу.
У побратима твог се уздајућ',
Њему сам снау поверио ја,
Јер сна је та и твоја невеста!
Сад благо то твој побра троши сам,
Вереницу ти, поверену му,
У издајнички крије загрљај,
Угушујући загрљајем тим
Поверљивости наше благослов
И побратимства твога искреност.
Ал' чуј ме сада, сине Максиме:
Ја скидам с тебе клетве оков сињ,
Што с мача мога на се узеде,
Изрећи тајну да си слободан,
Милости старе свезом светијом,
Притегнут' обест нове невере
И побратимства спомен разделен:
Изрећи тајну Милошу да смеш!
Поверљивости откуп то је мој,

А Милош само на твој чека глас,
Да побратимству ти му будеш спас.

МАКСИМ

(пружа руком на разбијени кажичас)

Из овог црепља читај одговор!
Зар мислиш ти, е доста учини
Кад круту љуску клетве разбијеш?
Да л' и ја збриса траге времена
Што овај некад мерише их суд
Кад разби њега? Залуд бабо труд!

ИВО.

Баш добро синко, труд је мени скуп
Понајпре кад је за вратом нам пут,
Јер сватови ће дома прексутра:
А ти отиди побратиму свом,
Опростићеш, изљубићеш се шњим,
Јер овде ти је вољан остати
С Анђелијом са својом невестом
Код таста свога дужда млетачког!
И можеш му честитат' уједно
На сенаторство можда млетачко,
На срећан брак и здраву латинчад:
Наручније ће теби бити, знам,
Честитати, нег честит' бити сам.

МАКСИМ (себи).

Шта? Остао би, остао би он?
Ој, вере старе потоњ остатче!
Не одлази из мене овај час,
Не остав' ме при остајању том!
Што уз њу мисли љубећ' остати
У праву је, јер дадо му је ја.
Ал' што без мене мисли остати
И побратимства раскинути вез,
Што толи мучно негова га ја —

Ох, срам да ти је с тога, Милоше!
И с тог да ти је фала судбино,
Кад рекнем тол'ко закашњену реч
Пред њиме, што ми не ће бити срам,
Што не ћу бити постидан му ја.
Изрећи ћу, изрећи ћу му да!
Изрећи ћу, ал' сви нек чују, сви,
Нек српски чује и латински свет,
Да Србу како побратим је свет:
Изрећи ћу му, па кад чује све,
Кад сасвим дозна шта ми узима,
Тек онда ћу му сасвим да је дам
Пред сватима, свечано, срдечно,
Нек види туђин, нека види да,
И тако Србин да се светит' зна
Нек српски види и латински свет,
Ја како Србу побратим је свет!

ИВО (себи).

У овом часу раскинула се
Најлепша свеза братства јуначка:
Страотан је и мучан раскидај,
И жао ми је дивне свезе те,
Баш збиља жао, ал', што ћу, пужда је?

(Максиму.)

Па како сине? Да ли намисли
Опростит' се, ил' с побром остат' сам?

МАКСИМ.

Опрости бабо! Намислио сам.
Још сутра, знајте, знаће Милош све,
Још сутра бабо! Збогом, чуће се.

(Оде)

ИВО

Још сутра? Сутра? Зашт' већ данас не?
Ал' знаће, рече! Знаће Милош све!
Најтежа брига уклоњена је.

ЈОВАН.
Најтежа мислиш?

ИВО.
Знаш ли тежу ти?

ЈОВАН.
Још тако тежак један терет, знам,
Да преслаб језик беше до сада
Из груди ми истоварити га,
Изрећи ти га смело, слободно.

ИВО.
Шта рече ти? Да и то чујем још
Страота каква може бити та
Слободну што је одузела реч
И смела смелост моме Јовану?

ЈОВАН.
Са несмелости смела ми се је,
Са несмелости с подме неслоге,
Живота српска кукавице зле.
Ти не знаш још, за цело не знаш још,
Јер казати ти нико не смеде,
Не реко ти још ни сам до сад ја,
Доскочит' нужди уздајућ' се сам,
Те не тедо те бунит' узалуд.
Ал' сада знај: сватовска чета нам
У Млещима ће остати нам сва,
И неколике оне војводе
Што вратити их дома хтедоше
Већини злој уступили су већ.
Кујунцић Ђура он их предводи,
У шатору се купи његовом
По поглавиштву отметничка крв.
До зоре пију, банче, играју;
А дуждеве их служе слушкиње;

Ох, жалосно је! Жалосно и зло
Па није л', Иво, већа брига то?

ИВО.

Ох, тако грдна, тако тешка је
(Диже руке горе).

Да подигнуту Богу десницу,
Да смлати громом никоговиће,
Претегнути на бритак мора мач,
(Стискује балчак).

Да грома божјег позив свршује!

ЈОВАН.

И свршиш ли владарски позив сад
Да Божји вршиш, вероваћу, рад;
Јер не надам се да ћеш успети:
Невидљив неки из потаје бес
У сватове се наше подрио!
Говешћује се да је Надан ту!

ИВО.

Шта? Надан? Од куд Надан? Што ће ту?
Неоглашен? Не надан? Надан ту?
Окан' се, Јово, сугласице те!
Пред мене први био би му крок. —
Па виде ли га, видео те Бог?

ЈОВАН.

У Ђурин шатор гуслара сам слао,
Да песме пева најдивотније
О Страјињ бану, клетви косовској,
Што из мишица некад њиови
И најжесточиј' добише нам бој:
Јутрос га посла, срето јутрос га
А боран му се натуштио лик.
Из очију му мрака вечита
У светлој капљи росан бије бол.

Сирома старац! Истераше га.
 У речи бија шњим баш утешној,
 Ал' прођоше их неколико њи
 Огрнули се плаштом шареним
 И образином нагрђен им лик.
 А ја их гледам, не знам Србе ли,
 Ја л' други каки паклен сустримац.
 И прођоше, и у скок одоше
 Задиркујућ' и смејући нам се,
 Ђаволски, Иво, пакленички смеј!
 Ал' најпаклениј' међу пакленим
 Тај беше, стриче, беше Наданов,
 Поругљиви му распознадо крик,
 Ал' скривен беше чувидни му лик

ИВО.

Донеси црну образину ми
 И црни плашт, донеси Јоване!
 Јер бауком се плаше балавчад.

ПОЈАВА ДРУГА.

Маркова пијаца у Млецима. Шатор војводе Ђуре Кујунџића. Више Црногораца. Једни у маскама други с голим ликом. Међу гололичнима и **ЂУРА КУЈУНѢИЋ** са једном црвеном маском за столом домуњавајући се; у куту од шатора наслоњен на ступац **РАДОЈЕ**. Девојке точе вино.
 Једна црна маска.

МАСКЕ (певају).

Кад се дану више не ће
 Да нам свету буде вођ,
 Онда дане маску меће
 Дивну маску црну ноћ;
 Испод ње се на свет смије
 Очицама звезданим,
 Ту се љуби, ту се пије
 Ту се игра ту се вије,

Ту се бдије међу сним.
Ни ми друго не можемо
Нег' што ради дан и ноћ,
Кад се сити проведемо
Маску дајте у помоћ.
Наша влада, наш је ред,
Личина је читав свет.
Додија ли земљи прлој
Облагати листом брег,
По летини по умрлој
Белу меће маску снег;
Па кад њено вене цвеће,
Кад се воде залече,
Онда теком вино тече,
Цветајуће месојеће
Дивотама салете:
Не можемо ни ми ино
Сад се откри, сад се криј:
Разом точи образино,
Разом точи разум пиј!
Наша влада наш је ред,
Личина је читав свет.

(Куцају се.)

КУЈУНЦИЋ.

Личина је читав свет? Тако је. Али ми, и ако смо личине, не ћемо више личити одавде! Је л' вам слично, јунаци?

I. МАСКА.

Пет легења мора попити к'о још једаред спомене Црну Гору.

КУЈУНЦИЋ.

Не вреди читава земља толико.

II. МАСКА.

Мене мори успомена, успите ми пет легења.

ВИНОНОША (сипа му).

Да је јадранско море вином наливено, ти би га с твојим успоменама за годину дана осушио, те саставио Венецију с Црном Гором, па шта тек онда, кад би ти била навек пред очима?

II. МАСКА.

Онда би тек отсновао мамурлук.

КУЈУНЦИЋ.

Еј, Надане, Надане, добро ти меши рече. Ђуро, каже, Ђуро, заволећеш ти Млетке; разумем те сад.

РАДОЈЕ (себи).

И заволео си Млетке зајста; јер мора да те је Дужде купио за волове, кад заборави тако стоку своју, и свој пашњак, пашче једно надувено!

КУЈУНЦИЋ.

Весело сватови! Сећајте се Црне Горе, ако ћете да се празни легењи сете вас. (Црној маски) Хеј ти црњаче! Ти мора да се понајчешће сећаш Црне Горе, кад си се тако учрпнио и угордио и опет не видим да пијеш. Већ удивлио се ту ко Иво, па ни да би беле, ни да би на бело! — Успите Иви нек' пије!

I. МАСКА.

Јес', бога ми, исти Иво! Што не пијеш Иво?

ЦРНА МАСКА.

Што сте кукавице!

КУЈУНЦИЋ.

Ха, ха, ха! Чисто ме уплаши, исти Ивин глас, Ивино грло, само што је Ивино грло сувље: боље пије него ти. Па као за што смо кукавице, брате црњаче?

ЦРНА МАСКА.

У место да отерате Иву у Црну Гору, чопорите му се за леђи као пашчад; а он вам седи за вратом, може вас крепути куд год му је воља. Ни на очи му не смете, камо ли у очи, за то сте кукавице.

КУЈУНЦИЋ.

Ко? Ја не смем? Чусте ли га јунаци? Не смемо, вели, Иви на очи.

ЦРНА МАСКА.

Ако сте људи, ајте одма сад! За мном!

КУЈУНЦИЋ.

За њим, јунаци!

(Сви пођу за црном маском: кад дођу до шаторски врата, црна маска баца образину и плашт и укаже се Иво Црнојевић.)

ИВО.

Пред њиме сте! Ко тражи Ивана?

(Сви поклече)

Пудљивци подли, пашчад лајава,

Туђинства смрдљив њушкајућа траг!

Потрагуше и обипражине!

Од поспаса са кухне трпезе

Неокушљиве огризотине!

Потражисте л' га? Нуто Иве ту?

РАДОЈЕ.

Ал' исти Иво, исти Иво! Је л'?

Удивио л' се? Диван ли је сад?

ИВО.

Те образине доле с образа,

Безобразничко дволичије то,

Кријомчарску што негује вам срам!

Са лица доле црне личине,

Та рођен образ црњи вам је још!
Зар гори стид још на том образу
Кад покривате личином га том?
Под отим ја л' се коти покривом
Црвено-бледи пијани тек блуд?
Умукнусте л', умукнусте ли сад?
Говор'те Иви, камо ћете ви?

СВИ.

И у ватру и у воду ћемо,
Ма куд, ма куд, тек само за тобом!

ИВО.

И у ватру и у воду за мном?
У пак'о сте и сами пошли већ,
Ал' преко воде водићу вас ја, —

РАДОЈЕ (себи).

И то све жедне преко воде, да!

ИВО.

Из винска дна, из мамурнога сна
На површије мора трезвена,
Од туђина међ своје родове:
За прексутра су лађе готове!

КУЈУНЦИЋ.

За прексутра? Што већ за данас не?

ИВО (бесно).

За прексутра кад реко! Донде још
Нек има кад провест' се сваки сват.
Сад устан'те, веселите се сад.

(Иво одлази на једна врата шаторска с Радојем. Маске устају и одлазе на друга врата. На ступишту остаје само црвена маска; кад оду сви скине личину и укаже се НАДАН.)

НАДАН.
 Утркују се дочекати ме!
 Провести мишља у Млетцима ја
 Сватовске тек измишљат' досетке;
 На науке се несам дати тео.
 Ох, Иво, слатки учитељу мој,
 У шали што ме владат' научи,
 Што влади мојој верно стереш пут,
 Пољубио б' те, за ту науку,
 Та како те за наук љубим тај,
 У теби би се сав изгубио,
 Јер живети нам није у двоје
 Не трпи љубав растављања тог!

(Завирује у кантонаду.)

Ал' ко се тамо тражећ' састанак
 Приближује училишту сад мом? —
 Мој син! Мој Маским! Рано моја, он!
 Помози, маско, замажи ми лик,
 Не познат' ме без тебе може син
 У освету, што њега некад ја
 У богињавој маски не позна.

(Меће маску и псвлачи се у дно; долази **МАКСИМ** с белим
 листом у руци.)

МАКСИМ

И тако дакле песма готова.
 За невина и одвећ невина,
 За кривца је кривице страшни суд;
 Не поња л' кривац милост судчеву
 Страовито тумачићу је ја.
 При растајању дакле прексутра
 Свечано гуслар одпеваће је.
 Е, камо гуслар? Нигде никога?
 Сакривају се испред мене сви,
 Ал' шта је повод узмицању том?
 Та ваља несам свима побратим!

(Осврће се и опази Надаана.)

Аха, још имам небратима ја,
Што испред мога лица не бега?

(Надану.)

Зар тако сама, мудра чувидо?

НАДАН.

Помисли, лик да чини човека,
Четворица нас је.

МАКСИМ.

Четворица?

У једнога си премашио број,
Јер овај лик на мени што је сад,
Мој рођени је ма и нерођен;
Необично је у томе тек то,
Што прави лежи лик у запећку,
А маска моја светом пролази
У име моје свет уживајућ'.

НАДАН.

Да не ћеш само светској навици
И онда бити личина још тек
Кад изађеш иза тог запећка?

МАКСИМ.

Ти пророкујеш? Чуј ме, чувидо,
Ма невиђена, свидиш ми се ти,
И боље ми се свидиш него сви
Без образа што овде сватују,
Око срца облажу машкару,
А маском својом лажу срдачност.
Па реци ми незнамчевићу мој,
Је л' мила теби твоја личина
Поштењем што те неотице пре?

НАДАН.

Та како кад; заваркује ли ми
Мужевљев опаз тражећ' жену му,

Угодије ми ништа није ње;
Ал' заиште ли срце загрљај,
И ту је, чедо видим сав јој чар;
И сваки час јој пијем уздисај.
Па ту да не смем скидат' личину
Страота, побро, страшно —

МАКСИМ.

Верујем.

НАДАН.

И веруј ми, ох, веруј, у тај пар
Крвнички мрзим образину ја.

МАКСИМ.

Ал' образини да л' си мио ти?

НАДАН.

Зар образина миловати зна?
А милује л' ме још је горе то,
Приљубиће се тешње уз мој лик,
Од лика теже раскинути је.

(Узме Максима за руку.)

Па за ту милост ваљда дволичну
Толику ја да трпим омразу
Једноликости вечни сносим бол?
Та доле шњоме, доле!

МАКСИМ (тргне му личину с лица).

Доле шњом!

НАДАН (врије лице плаштом).

Таман, таман! Ја не би боље знао.

МАКСИМ.

Ха, ха, ха, ха! Да згодна замена.

НАДАН

Казивати бар не морам ти сад,
Заменит' маску да је лакши рад,
Нег у свом лицу трпет' замену.

МАКСИМ (себи).

И мени је казиват' сувише:
Кад образину не смеи скинут' сам,
Помоћи ће ти добар пријатељ.

(Надану).

Да, збиља, незнанче, међ сватима
Је л' од куд врстан теби гуслар знан?

НАДАН.

Да како би без слепца сватови?
За просиоцем иде просијак.

МАКСИМ.

Па пошљи ми га: слепца треба баш.
Упути га у дуждев само двор,
Очекујем га. — Збогом чувидо!

(Оде)

НАДАН.

Па тај да влада Црном гором зар?
Видовит слепац, јахач објашен,
За шалу није, мање још за рад,
А то је само мени сад занат.
Гуслара, рече, слепца треба он?
Видовит слепац би ћу ја му сам.
Из једне само маске у другу:
Веселимо се, свадба, покладе,
И како је лакрдијама час.
Ох, тако ли је јамачан ми смер?
У шали ћу да стрмен обиграм,
У шали рећи тајне збиље реч,
У шали гледат' суновратан пад!

У шали стићи свог живота над,
Сватовску тајну дужду издати
И овако могу, могу сваки час;
Ал' уверит' га тек овако знам:
Тумачићу ти песму туђаву,
Да плане дужд, да крвљу згасне плам,
У освету на дома свога срам!
А кукавне ће стрепит' војводе,
За страом што се само поводе!
Веселимо се дакле сватови,
И како је лакрдијама час!
У слепца сада, да ти није стид,
Слепотом тек ћеш славан стећи вид.
(Оде.)

ПОЈАВА ТРЕЋА

Женска одаја. ДУЖДЕВИЋ и ФИЛЕТО.
Филето, шта је? Је л' ти позлило?
По лицу ти је страшно бледило,
Грчевит око уста потрзак,
Страовитан у очима ти бол!
Освести се, Филето, држи се!
Освести се, јер освета је ту,
Приближује се часак жељени,
Потрзује ми у корици мач,
К'о севера силовит потрзак
Моринарску што креће иглицу.
Разбери ми се верна девојко,
Већ стоје лађе путу готове
Понети собом чету душманску,
Што собом носи сестринску ми крв
У загрљају, жигосаном још
Неосвећеном крвљу брата мог.

ФИЛЕТА (вата му се грчевито за раме).

Осветићеш, осветићеш та ти,

Ал' освета је крвна греха кћи!

У крвне блуди грешном тренуту,

Кад меки груди вољан загрљај

Ужитка смртна открије му сласт,

У таком часу, онда јуначе,

Ох, онда, онда —

ДУЖДЕВИЋ.

Онда, онда ћу!

Ал' и ти ћеш, Филето, и ти ћеш,

Зар не ћеш и ти жртву пратити?

Уз колена ми не ћеш бити зар,

Приносећ' жртву Марку самртну

Кад потргнем на несретника мач?

Зар не ћеш ти да видиш како ће

Крвничком крвљу тасити се плам,

Што верном руком ти га унесе

У срца мога осветнички храм?

ФИЛЕТА.

Зар не ћу ја? Ох, не ћу, жалосна!

Што сада реко сваку ту би реч

И последњу ми жељу осветну

Изврши руком, мушком, крепчијом,

Аманет нек је умируће то,

И умируће душе благослов!

(Трза се и посрће.)

ДУЖДЕВИЋ.

Филето! Селе! Гле на прозор, гле!

Ох, види де се крви спрема сват

На последњи свечани растанак!

Зар не видиш Филето! Девојко!

Шта учини од себе за Бога?

ФИЛЕТА.

Вечерас — попи — отров — врло — љут
Освети се — ал' — како реко — знаш —
А последњи — већ страстан — дарак њен
Загорчиће му — осветна — ми — сен —

ДУЖДЕВИЋ.

Шта? — Отров попи, отровницо ти?
Не имаде зар снаге дочекат'
Да крвљу спасеш отрован ти век?
Ајд' одлази, издани, падај, мри,
Ти никад неси Марка љубила.

(Отискује је).

ФИЛЕТА.

Крвника му — крв — ни — ка — Мак — си —

(Пада на клупу).

ДУЖДЕВИЋ.

Шта, њега љубиш? Њега љубила?
Да л' отров даје така лудила?
Ил' збиља то кривице беше свест
Што исповеди страшну издају?
Говори, жено, збори, или мри!

(Замане мачем на њу).

ФИЛЕТА.

Ох, мрзим — љубим — мрзим — љубим га!

(Издане).

ДУЖДЕВИЋ (меће мач у корице.)

Утишај ми се бритки побро мој!
Јер овде већ од тебе нема стра,
Ил' женску сад оплакуј ништавост,
Ил' вере своје судбу ништаве,
Што женској речи поверава се!
У сваку руку женски то је плач,
Јер сув је још о бедру мушки мач

ЧЕТВРТА ПОЈАВА.

Свечано окићена дворана. У среди ДУЖДЕ и ИВА, уз Дужда МИЛОШ, а уз ИВУ АНЂЕЛИЈА, с леве стране млетачка господа, и пред њима дуждев гондолијер, а с десне војводе србске, и пред њима НАДАН прерушен у гуслара. Гуслару за леђи МАКСИМ. У очи дизања завесе чује се гуд од гусала и тапшање.

ДУЖДЕ.

Баш ваља, старче! Ваља песма баш!
 Неисказано каза заиста!
 Не мишља, Иво, пријатељу мој
 При растајању завидет' вам још,
 Што снази вашој, ал' и песми вам,
 Вештини душе крепке, слободне,
 У народа још тако суровог.
 Што надбисте у игри јуначкој
 Мејданом, скоком, копљем, каменом,
 Што надбисте и није за чудо,
 Јунака ми је у даљини цвет,
 Немчадију да дивљу одбије.
 А што је дома, то је вичније
 Бојадисаним служит' госпама,
 По свиленом скакутат' ћилиму:
 Нег бојак бити и јуначки скок

ЈЕДАН МЛЕТАЧКИ ВОЈВОДА (себи).

Јунака они у даљини цвет
 Толико је на свету заиста,
 Колико Дужде речи ласкави
 На вољне своје просу војводе.
 Ал' чекај, Дужде, дужан си нам дост',
 И оде л' само варварски ти друг,
 Бар овај ћеш исплатити нам дуг!

(Претећи оде).

ДУЖДЕ.

Врлини тој се, кажем, не чудим,
Не имадoste вредна такмаца:

Ал' том не могу да се начудим
Што овог слепца реч видовита
Чувена надби гондољера мог,

А оруже му један дрвен лук
На супрот жица чете стогласне
Што с мандолине душу заноси.
Замани крилом, пријатељу мој!
У белом крилу зелен гранчицом,
Нек чедно крило слепца дарује,
Нек рече суд, нек збори место нас
Миришном славом гране палмове
Омиру вашем да омири глас.

(Анђелија устане и кити гуслара венцем.)

ГОНДОЛИЈЕР.

Што слепа срећа, ал што дужде глув!
Да сиђе с неба сен петраркова,
Да види какав грање кити смет
Са дрвета, од којег некад лист,
Капитолским заливен споменом,
Бесамртно му чело обави!
А сад, а сад! Ох, срам је стид и јад!

ИВО.

Па шта ћеш старче, како ли ћеш сад?
Јеси ли гуслар, јеси л' песник ти?
Ко не зна, мисли, е си невеста,
На глави кад ти венац види тај
И стидљиву ти снази ћутљивост.
Што премишљаш те не започињеш,
Не зафалиш се песмом вреднијом?
Већ сео си ту, па нијаш се ко тем,
Ако си слеп не мораш бити нем!

НАДАН (себи).

Изазиваш бесомучниче гром,
Што из облака моје чувиде
У провали ти грози сваки час?
Изазиваш га? Буди на опаз.

ДУЖДЕ!

Не дирај, пријо! Не дирај га сад!
Док чили мисли број испокупи
Под мудро чело, к'о под висок град,
Оданде да их на ма изгони
И с победом их врати опета,
И од њих прими леп и богат плен:
Од лавра лист и нашу драгоцен.

МАКСИМ (Надану).

Започни! Разговетно, свечано!

НАДАН (пева).

Два се тића побратила, до два сокола,
По сред боја, по сред мила, посред покоља.
Крили су се загрлила побратима два,
У бој лете, ране љуте, рана су им сва.
Тако тићи загрљени прелетају свет,
Бела једна голубица сусрете им лет,
Дивна беше, сјајна беше, рајски беше цвет
Превари се соко сиви чаром обузет.
Оста соко у опсени голубичиној,
Дуго није побру видо, дуго није бој,
Дуго није, једва, једва даде им се срест',
Ал' муч побра не познаде побратимску свест!
Перје му је сагорело, што ће незнаник?
А голуице бегат' стаде, не познаје плик,
Перје му је сагорело милујући плам,
Милујући у три душе оста соко сам.

МАКСИМ.

Сирома соко, баш ми га је жао
Шта мислиш, не о, ко је томе крив?

АНЂЕЛИЈА.

Голубица је свему крива том
Испод перја што није познала
Незагашен остатак милости
Непреличену љубав. (Милошу).

Је ли војно мој?

МАКСИМ (себи).

Голубица је крива? Боже чуј!
Кривица л' знаде тако зборити?
Из очију толика невиност,
Смејутак тај на устма сијати
Што криве себе? Ох, смејутак тај!
К'о мора сиња подронички слек,
Што рони град из воде подигнут,
Високог смера кулу рони мог;
Пољуљује се, Боже, држи је!

МИЛОШ.

Голубица је била невина.
Ја мислим свему побратим је крив!
Што занемари соко побрата
Уз драгу своју, замерит' му је,
Ал' кад је дош'о, кад се покајао
Задужио је побру двоструко.

МАКСИМ (себи).

Зар тако збори, што на невери
Од побратима оте невесту?
Не беше ли зар отимање то?
У сликарници она мука сва
Варукави зар беше само глум,
Тек побратимства мога искушај?

Ја не знам шта је, не знам шта ми би:
Тек неста снаге; —

(Седајући на столицу Надану.)

Старче, престани!

НАДАН.

Да престанем? — Започињем баш сад!

(Баци гусле, скине са себе гусларски вид, и ступи на среду).

Латини, браћо, Дужде, сватови,
Осветите се, преварени сте!

(Пружи руку на Ивана који вади мач).

И варалац је —

ИВО (прободе Надана)

Варалац си ти!

НАДАН.

Помоз'те! Звер! Узверили се сви!

Ал' ништа, ништа, радо ја сад мрем,

Јер Иво уби, уби себе сам —

Латини — Дужде — Милош — Мак — сим — ох!

(Издане).

ИВО.

Опрости Дужде, свати простите,

Сватовске руже чисти порубак,

Што мораде окалат' данаске

Поганска крв. Ал' не пазите то!

К'о легењ вина да је изасут

На невестин скупоцен бели skut.

Извол'те, ајдмо, подигнимо се!

За женске очи поглед није тај.

(Нуди свате напоље).

Изилаз'те, на галије ћемо.

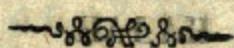
Предњачи, Дужде, води сватове!

(Дужде се дигне, Иво за њим и други осим Максим оду).

МАКСИМ (сам).

На тај зар телал срцу да је мом?
 Мој претеча, мој друг, мој кажинут?
 На ако је, за то је мртав сад:
 И шњим нек мртав онај буде враг
 Друговат' шњим у мени што је тео!
 Ох, срам те био, срам те, Максиме!
 Ал' зашто срам? Та срам је погин'о;
 Јест погин'о: од мене одпаде,
 Ко с дрва судбе увео, труо, лист;
 Препорођен сад одо ја и чист!
 Зачетак нов на плодном дрву том
 Очекујућ' ил' росу или гром. (Оде).

(Завеса пада).

Помозте! Звер! Звер! Звер!
 Ал' ништа, ништа, ништа, ништа,
 Јер као једн' једн' себе сам —
 Латини — Дужде — Милон — Мак — снм — ох!

(Завеса)

ИВО

Опрости Дужде, свети простите,
 Сваторске руже исти поубав,
 Што мораде овајат, лависке
 Пољанска кра. Ал' не познаје то!
 Ко једен вни да је изврт
 На невестни екунчен бегн скут
 Паволте, в'дио, подлинио се!
 За женске оди болгод није јв].

(Нова сцена)

Познајте, ја јамне реко,
 Предварити, Дужде, воли сваторе!

(Дужде се дава, Иво за једн' м'дрин осни швацин оду)

У високој гори, света помено,
 Колевко тврда снова мекани,
 Што млади некад негова ми век;
 Висока гора, стено вечита,
 Окамењена српска веро ти,
 Сведено небо што подупиреш,
 Да не побије шњега божиј гњев.
 Висока гора, древна старино,
 У древности подмлађујућа се,
 Пустородна благодатницо ти,
 Непонижена моја сирото,
 Благодат ми је поздравити те,
 (Клекне — — почивка.)

ПРВА ПОЈАВА.

Стеновит гропланак у Црној гори. Десно и лево дижу се стрме горе У проспекту виде се надалеко жабљачке куле. МАКСИМ ЦРНОЈЕВИЋ долази.

МАКСИМ

Висока гора, света помено,
 Колевко тврда снова мекани,
 Што млади некад негова ми век;
 Висока гора, стено вечита,
 Окамењена српска веро ти,
 Сведено небо што подупиреш,
 Да не побије шњега божиј гњев.
 Висока гора, древна старино,
 У древности подмлађујућа се,
 Пустородна благодатницо ти,
 Непонижена моја сирото,
 Благодат ми је поздравити те,
 (Клекне — — почивка.)

Ох, навек да сам ост'о у вама,
 Да никад несам онај позн'о свет,
 И брегови де срца имају,
 Огњевиту из груди своји страст
 Прекипљујући сукћу у небо!
 А ја, божаством неодољивим,
 Страовито на стену приковац,
 Над челом гледам огња комешај
 И у њем груди двоје, лица два,

У љубавноме жару стопљена,
Најмилија што беу срцу мом,
Ал' једно другом кад се сљубише
Одљубише се одањ вечито!
Сливене руке, сливен загрљај,
Сливена уста, груд на грудима,
Ал' још то није доста, није још,
Примакните се тешње, тешње још.

(Вади нож).

Међу вама да места не буде,
Ни колико да ножев уски вр,
Празнину малу грдно испуни! —

(Почивка)

У пак'о с тобом, слико паклена,
Маштане вреле врашки измету!
Окани ме се не требам те ја!

(Баца нож.)

У пак'о и ти глатка опсено,
Ђаволска сунца зраче слеђени,
У пак'о с тобом не требам те ја!

(Баца све оружје од себе).

У пак'о и ви посланици му,
Што притегнути силом мисли зле,
Притрчасте јој силно у помоћ,
У пак'о с вама не требам вас ја! —

(Клекне опет).

Висино света, нема горицо,
Поношљива ти неба, брата твог,
Заборављена посестримо ти!
Што у милости некад одгоји
Најдивнијега побратимства жар
Што побратима жртву угледа,
Те и сад чекаш да је накнадим
Сведочећ' грдни на срцу ми дуг!
Па зар си могла, свети сведоче,
Сведоком бити таквим мислима?
Те мирно гледат' како товарим

На стари дуг све већи и већи?
Не бојиш ли, не бојиш ли се зар
Да не ћу имат' платити га шчим?

(Чује се из далека сватовац, подвикивање и коњски бат).

Сватовац? Он је, он је, соко сив,
Што гором пушта клика одазив,
Па јаде моје гони пред собом,
К'о црни ласта јатоличан лет.

Мој Милоше, мој сиви соколе,
Испустићеш је испод крила сад,

И мени ћеш је веран предати,

У благослов прозборити ми реч:

Што теби љуба мени мила сна,

Сачув'о сам је, ево ти је, на! —

А ја ћу је узети за руку,

Приказаћу, поклонићу му је,

Поклонићу т' је, загрлићу те,

У загрљају питаће те друг:

— Је л' доста, брале, је ли плаћен дуг? — —

Да видим, где су? Шта? — Већ престаше?

Зауставља их рука бабина;

Гле! Баба збори — он уз невесту —

А сад ће — сад ће — сад ће да је да! —

Ох, не дај, не дај, чекај Милоше!

Та мени само, мени је тек дај!

Од мене прими братски завештај.

(Оде).

ДРУГА ПОЈАВА.

Између две стене завршује се кланац. Куле жабљачке виде се косо и мало даље нег у првој појави. На сред сцене стоји Иво Црпојевић показујући руком пут Жабљака; пред њиме Милош држи Анђелију за руку, уз њи Дуждевић, на страни војводе, а у другом плану остали свата.

АНЂЕЛИЈА.

Ни речи више, стари злогуче,
Ни речи више, не верујем ја!
И сместа да се окамениш ту,
И сваке зоре тај из тебе звук
Изрицат' стане кобне речи те
И сав ти чуду поверује свет —
И опет не би веровала ја!

ИВО

— — —
Учини дужност, сине Милоше,
Учини дужност, обавести је!

МИЛОШ.

— — —
Речено је, обавешћена је.

АНЂЕЛИЈА.

Зар и ти већ? Ох, доста, доста, знам!
(Крије лице Милошу на грудма).

ИВО.

Раскрсти руке, био девере,
Раскрсти руке с туђе невесте,
Ил' овај час

(Руком на мачу).

Раскрстићу их ја!

МИЛОШ.

На груд'ма грлим своју невесту,
И љубу своју, Максим ми је дао,
Уступио уз побратимску реч.

ИВО.

Шта? Максим дао? Масим дао реч?
До врага реч, ал' руке с невесте!

МИЛОШ.

Од њега ми је од милоште дар,
И заиште л' је, њему даћу је
И ником другом! Зови Максима,
Позови га да опозове реч.

ИВО (себи.)

Позови га? Та зар не познајем
Дарежљивост и господску му крв?
Даривати ма кога невестом,
Даривати срамотом оца свог!
Несмислениче, тешки јаде мој!

(У каптонаду.)

Јунаци, момци, свати кићени,
Сватовским венцем окитите нас,
Опколите нас живим опкопом,
Па врати ли се Максим овамо,
За живу главу не пуштајте га,
Већ гоните га мачем у неврат!

(Момци се понаместају у округ на десној страни).

А ви нас чујте, српска господо,
И слушајућ' нас реците нам суд.
Свечани нас је затекао час,
Тај свечан час те пита, Милоше,
И задата те пита твоја реч,
Јеси л' ми вољан предат' невесту?
Разуми добро: мени да је даш!
Изреци сад ил' оћеш, или не?

МИЛОШ.

На уста твоја свечан пита час,
Свечанији му ево одговор:
Е љубе своје не дам теби ја!

(Максим улази полагано с десне стране).

ИВО.

И опет питам тебе, војводо,
Је л' вољан Милош предати ми плен?

МИЛОШ.

И опет кажем, господару, ја
Да не дам љубе, не дам срца свог!

ИВО.

И још једаред само: амо дај!

МИЛОШ.

И још једаред, не дам те не дам!

(Максим истргне једном момку мач из руке, пробије коло и тргне Анђелију од Милоша; Дуждевић привати сестру).

МАКСИМ.

Ал' Богу душу, Богу душу дај!

(Прободе Милоша).

МИЛОШ.

(Посрћући).

Још боље тако, боље тако још!
Тек побратиму тедо да је дам,
Ал' дође побрат узедо је сам!
Још боље тако, боље тако још!

МАКСИМ.

Шта? Побратиму? Још га спомињеш?
У смртни час помела му се свест,
Ил' на дно срца погоди зар нож?

Те кајућа се вера потоња
У издајничкој крви прокапа,
Те потоњ иште братски опроштај,
У исповести греха паклена
Изнемогли му дрмајући ум?

ИВО.

Зар тако? Је л' обезумниче зао?
Зар тако поклон натраг узимаш?
Ил' неси му је зар поклонио?
Те безумника казниш безумник,
Наглином грешном наглу рушиш лаж?

МАКСИМ.

Поклонио? Поклонио? — Па шта?

АНЂЕЛИЈА (отргне се од брата.)

Па шта? Још питаш отпадниче црн?
Па шта, још пита пашчији ти бес?
Та, анђела си, враже, убио,
Свог анђела, та хранитеља свог,
У часу, кад највећма беше твој,
Ни оцу твој кад не те да ме да,
Већ теби само, само теби, да,
Сачувати ме, загрљају твој,
Сачувати ме — сачувај ме Бог! —
Ал' баш ти фала добро дође баш!
Нек знаде шта је мене поклањат',
Одрицати се срца, лика мог! —
Ајдемо, Ђорђе, да их не гледам,
Не могу већ подносити тај свет:
Мртваца мрзим, живе презирем,
Шат још и мени лепши сване дан,
Да с ума снесе црни овај сан.

(Оде с Дуждевићем).

(Док Анђелија говори Максим баца мач, клекне уз Милоша и нагне се над њим).

ИВО.

Не дај, не дај, зауставите је! —
 Ал' нека је нек мирно полази,
 Нек' иде сад, јер шњоме одлази,
 Таштина моја, стари понос мој —
 Не жести се, не тужи Максиме,
 Не очајничи, очин јединче,
 Очајном сузом очи не кваси
 Шат и ми лепши угледамо дан,
 Ти љубу српску, снајку српску ја,
 Разгониће нам српкињица сна,
 Разгонит' јаде црног овог сна!

(Диже Максима; чује се пуцање и звука оружја, војводе поодлазе са ступишта који на лево, који на десно. Поред Максима и Милоша остаје сам Иво).

МАКСИМ.

Пе! Слушај! Слушај! — Дише — дише — још! —
 Не умири! Не умири! Ох, стој!
 Обазри се једаред само још
 Над понором што света дели два;
 Не велим да ми милост дарујеш,
 Већ очи тек отвори, очи тек,
 Да у пунини вере њиове
 Пунини светлој побратима два,
 Дубљину видим своје невере!
 Још једну милост само, само ту!
 Ал' ако речеш праштајући реч,
 Не збори више, боље — боље мри!

(Пуцњава све јача, улази Јован Капетан).

ЈОВАН.

Издајство кнеже, зло и помагај!
 Дружина поче Милошева бој
 И отпадоше кивне војводе,
 Јунаштву већ је верни наши крај,
 Јер тебе тражи сваки помишљај!

ИВО.

Усудише се кукавице зар?
Дечурлија се буни? Оће прут?
Ал' пази, дере: последњи је пут!

(Вади мач).

Уз Максима ми остај, Јоване,
Да не прави од себе покора,
А оне ћу утишати већ ја!

ЈОВАН.

Шта? Ја да чекам, ја да дангубим
Док браћа моја живот губе свој?
Здрав, Максиме! Ал' здравиј' да је бој!

(Оде).

МАКСИМ.

Отвори очи, свани, прогледај,
Једаред само погледај ме још

(Милош дигне главу).

Ох, тако, данче мој, ох, тако, да!

МИЛОШ.

Од мене — просто — просто да ти је! —
А Бог — а Бог — идем — га — питати!

(Издане).

МАКСИМ.

Не одлази, не одлази му с тим,
Јер све врлине да ти мери тек,
Ни један грех, па ту да рекнеш реч,
За моју душу спас да замолиш,
Превагнуо би грех страовито
А аранђ'о би мачем пламеним
Пред рајски врати ев' овако (прободе се) да!
Баш добар беше, добар — беше — ма
И рука беше јача — од — срца!

(Падне на Милоша и издане).

ТРЕЋА ПОЈАВА.

Бојиште. Сумрачак. Долази ЈОВАН ЦРНОЈЕВИЋ и ДУЖДЕВИЋ; за њима воде наоружани момци везане војводе.

ЈОВАН.

Сунчано лице заћи мораде,
Да ситне звезде буду виђене;
Да спасен буде ситни живот наш,
Помрачити се морад' Иванов,
Јер смрт му беше смрт и покољу:
Обесни вуци паше у стадо
И пастирска тек насити их крв,
Ал' жао нам не би крви било те,
Да и ти вуци стадом постану.
Одрешите им свезе, момци, те,
Опасујте им кобне мачеве,
Па нек су прости, нек су слободни!

(Момци дреше војводе).

И с отом свезом нека знају сви,
И онај чвор нек буде пресечен,
Што Ивина у Дужда веза реч,
Та реч је ту порекла нема смрт.
А с тобом ћемо сине Дуждеви,
Колишта србска гледаоче туђ,
Угађат' сада уговор нам нов,
На гаришту нек опет буде кров!

КУЈУНЦИЋ (вади припасан мач).

Да живи Јован, да нам буде кнез,
Господар Јован да нам буде жив!

(Све војводе).

Господар Јован, жив нам био, жив!

ЈОВАН.

Слушајте, браћо, чујте, господо!
Владарске бриге примам понуду,

Господар само бити не можем;
 На мени није да вам будем кнез;
 Господарско је име живо још,
 Јевросима нек њим се поноси,
 Нек носи круну, нека круни сја,
 Тек десна ћу јој рука бити ја.
 Па де је збиља, виде ли је ко?
 Не нађе л' је у двору Дуждевић?

ДУЖДЕВИЋ.

Не нађо никог, двор вам беше пуст,
 Анђелија сад онде тавнује,
 Тек неког срето, итна, журљива,
 На бојиште што стићи беше рад,
 К'о другдаш нема умирати кад!

ЈОВАН.

А погле тамо! Погле! Ко је то?
 Је л' сенка каква? Ил' је живо што?
 Путањом се веруга узаном
 Те месечином амо долази.
 Је л' она то? Је л' то Јевросима?

ЈЕВРОСИМА (с поља).

У ред! У ред! Па пушке пуните!
 Избаците их сви у један ма,
 Младожења кад прође с невестом,
 Нек сваки зна кад сина женим ја!
 Сад пали! Пали! Ду — ду — ду — ду — ду!
 (Улази, на глави јој калпак у руци мач).

Мир! Мир! Мир сватови! Мир, господо, мир!

ЈОВАН.

Јевросимо! Стрино! Добра моја стрино! Чуј ме! Чуј!

ЈЕВРОСИМА.

А? Ти си Дужде? Добро си ми дошао пријатељу! Јеси л' добро ручао? На здравље, на здравље! Оди да ти оперем руке, оди! (Скине калпак, па нагиње у њега балчаком, као да би сипала воду.)

ЈОВАН.

Не треба, мајко, не треба! Та ја несам Дужде, ја сам Јован, твој Јован. Окани се, па буди с миром! (Узме јој мач; себи)

Синовљев мач? Мужевљев калпак зар?
Да срашна Боже, твога судила:
Остаци славе њој су њиове
Страовитог почеци лудила.

ЈЕВРОСИМА.

Ћерко моја, Анђелијо где си? (Глади калпак) Оди дете моје, ти још неси ручала, оди, седи, овамо! Ето баш спрам твога Максима. (Положи калпак на десно ступиште, па се окрене Јовану) Па како рано, како Максиме? (Милује балчак на Максимову мачу) Ти си гладан, сине? А толико си јео! И још си жедан? А толико си пио! И толико си вино пролио! Гле! (Показује на земљу) Па гле и овде! Па и тамо гле! Та сав је под поливен! Толика штета! Најбоље вино наше, од најплеменитијег чокота! Та ја сам сама садила га, још и неговала за толика века! Везивала га загрљајем, а пољупцима загрђала га; а ти му толику испросипа крв, толику штету сине почини! То не иде на добро, Максиме! Па и мене си исполив'о сву, скупоцена је ово аљина, — то треба прати! — Има л' воде ту? Донеси воде, ћерко! Воде, воде, воде, воде, дај!

(Оде брзо).

ЈОВАН.

Куд оде тако? Увати је, хеј!

Учиниће од себе покора!

Та што сте стали? Уватите је!

ЈЕДАН ВОЈВОДА.

Бадава кнеже не увати је!
Зар не видиш где лети вила та
По стенама куд коза неможе
Да ситном ногом стрмен облази?
Гле — гле! Баш сад — на онај погле вр!
Ал' шта то би? — Гле — не стаде је сад!

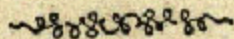
ЈОВАН.

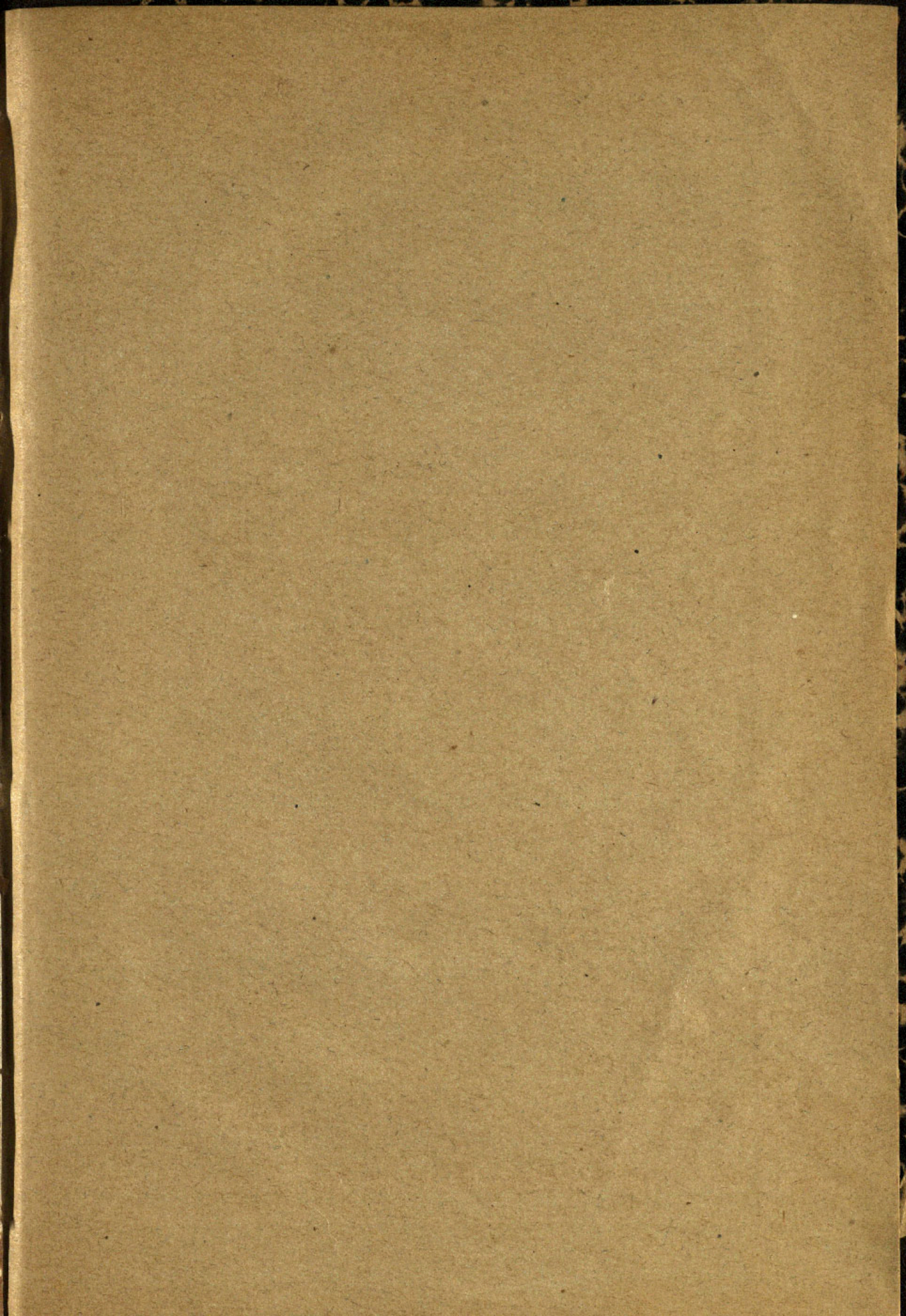
Да, не стаде је, не стаде је сад!
У понору је нашла утехе
Обезумљене душе понору: —
Висина је голема стене те,
Под њоме је најдубље језеро.

(Скине калпак и клекне).

Помолимо се Богу, јунаци!

(Сви поклече. Издалека се чује глас: плачу и ридају. Завеса полагано пада).

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

Р19 Ср III 260.1